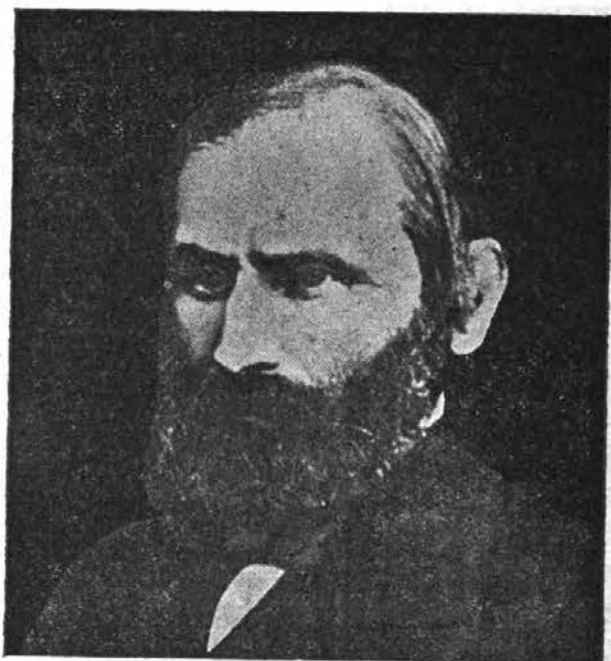

הרומאן המקורי.

אַבְרָהָם מַאפו (1808—1867).

ילדותו וחנוכו. אברהם מאפו נולד ב' טבת תקס"ח (1808) במלאכודקה, פרור קובנה. אביו, יקותיאל, היה "מלמד של גמרא" והתפרנס בדוחק גדול, ואברהם מאפו ראה בילדותו ימי עוני ולחץ, צער ומכאובים, כרוב הסופרים העברים. מאהבתו וזכותו היתרה להילד המצטיין בכשרונותיו הטובים, החל יקותיאל ל"הלעיט" את בנו סגיות המורות בתלמוד עוד בטרם מלאו לו שבע שנים; וכשהגיע הנער לשנת הי"ב בא לתלמוד בעצמו בבית-המדרש, ויהי לו, בחור-ישיבה קטן השוחה בים התלמוד ומכה בו גלי-הפלפול. הנער אברהם היה שקדן גדול העוסק בתורה יומם ולילה, למרות חלישות בריאותו ולמרות המזונות הדלים והמצויצמים שאכל על שלחן אביו. מאכלו של הילד אברהם מדי יום ביומו היה לחם יבש ותפוחי אדמה מבושלים במים. זנבו של דג-מלוח, פת משוחה בשומן-אזו או בחמאה נחשבו בעיני הילד ל"מעדני מלכים" (!). ויש שהנער רעב גם ללחם. בהיותו בן עשר שנים, גדל המחסור בבית (אביו) יקותיאל המלמד לרגלי מחלת אשתו, וילדיו היו רעבים גם ללחם יבש. הילד אברהם סבל את מצוקי הרעב בנפש נכנעה ושאננה, רק צר היה לו בצרת הוריו, וביחוד בצרת אמו אשר אהב מאד. הנחומותיה של אמו החולה דבריה הנעימים, אשר הטיפה בקל רועד על לבו הרגש, נתנו לו כח לסבול את יסורי התעניות התכופות, ולא הרפה בלמוד התורה. זאת היתה עניות צנועה ושתקנית, בלי מענות ותביעות; אף גם חץ של שחץ היה מתוח עליה: העניות הקיצונית קרבה את נפשות ההורים אל ילדיהם, ונפשות הילדים אל הוריהם. זכרון ימי ילדותו השפיע על מספרנו במדה

(1) אברהם מאפו, סאת ה. בריינין, הר"ם, צד 6.

מרוכה בתארו את המחפור והעוני הנורא בבית ירוהם (בכפורו „עיט צבוע“), ואת ענות נפשות הילדים רפאל ורוחמה ודבקותם בנפש הורתם“¹).

אולם גם הלמודים היבשים, גם הדלות הנוראה שראה הנער אברהם בבית אביו, וגם הסחי והכעור של עיר-מולדתו העניה והמרופשה -- לא הבחידו בנפשו הרכה והעדינה את הגענועים לויפי ואצילות, את השאיפה להוד וטוהר. זה היה פרת יפה הצומח ועולה על גבי אשפה, והמפתח לאט לאט את פקעיו ונצתו הנהמדה. נטיתו הפיזית של מאפו וכת-דמיונו העז התגברו על כל המכשולים החיצוניים והתפרצו בכמה דרכים. הנער אברהם היה מתגנב כפעם בפעם ויוצא מחוץ לעיר כדי להתענג על הדר זמבע, והיה אוהב לשבת כדד על ה„אר האליקסוטי“ ולהביט בעיניו החלומות על הנהרות נימן וייליה המשתפכים זה בתוך זה ועל מגדלי בתי-התפלה שבקובנה הקרובה. כן אהב מאפו מלדותו את הנגינת והומרה. וידידו א. קאפלאן מספר, כי „לא הניח כל החונים הסוככים במדינה, אשר באו להתפלל בשבתות וימים טובים בשתי הערים האלה, סלאבודקה וקובנה, לבלי שמוע אותם“.

אולם ביחוד מצא לו דמיונו הכביר כר נרחב בהיות הקבלה ופלאי-הנטיה לסתרי הקבלה והלחסידות. תעלומתיה. כשמלאו למאפו מ"ו שנה החל לקרוא, בעזרת אביו, בספרי-קבלה כ„מפעלות אלהים“, „ספר הזכירה“, ועוד, והאמין בבת ה„סגולות“, הלחשים והקמיעות, הנזברים בספרות הקבלה. פעם אחת נסה מאפו להשתמש ב„סגולות“ ידועות כדי להיות ל„רואה ואינו נראה“; וכשלא הצליח נסיונו בידו הצטער על זה מאד. במלאת לו י"ו שנה נשא לו מאפו לאשה את בת אחד מבעלי-הבתים האמידים בקובנה, שלא ראה ולא ידע אותה עד יום-התונתו; ותותנו הבטיח ל„העלוי“ מונות על שלהנו במשך כמה שנים, כדי שילמוד מתוך הרחבה ויהיה לרב גדול בתורה. ואמנם הוסיף ה„אברך“ להנות בתלמוד וב„תורת-הנסתר“ או הקבלה, וגם התחבר למפלגת ה„חסידים“, שלקחו את לבבו בספרי-נפלאויותיהם, בעליצות-רוחם וכאהבתם את הסוד ותעלומת-הקדושה. אולם אמו של מאפו, השונאה את תעלולי ה„חסידים“, הוציאה אותו בחוקה מה„קלייזל“ שלהם; וגם לבו של מאפו בעצמו נהפך במשך הימים לשנוא אותם אחרי שהכירם מקרוב. לשוא השתדלו כמה „חסידים“ למנותו לרב באחת מקהלותיהם, כי נפשו בחלה בהם ובהרבנות בכלל.

ראשית השכלתו הלשון הורה הראשונה שלמד מאפו, אחרי בלותו ימי-נעוריו על התלמוד של מאפו וחיו והקבלה, היתה השפה הרוסית העתיקה. הוא מצא במקרה תרגום בכפר. רומי של התנ"ך בבית רבו, ר' אליהו מאיראנולה, ששמש בכהונת רב בסלאבודקה; ובעזרת התרגום הזה למד מאפו בעמל רב ושקידה עצומה את הלשון הרומית. ידיעתו בשפה זו גדלה כל כך, שיכול לכתוב בה, עפ"י בקשת ראשי הקהלה, אנרת-ברכה להגראף ווימינישטיין, שבא לבקר את אחוזותיו אשר בקרבת סלאבודקה; והגראף קרא את האנרת ויהלל את טוב מעמה וסגנונה. אולם בעת ההיא ירד כבר הותנו של מאפו מנכסיו, וה„אברך“ הצעיר, שהיה אז כבן עשרים, נאלץ לבקש לו מקור-מתיה ולהתפרנס מיגיע-כפיו. מאפו היה למורה אצל התוכר של בית-המרוח בכפר אהר הסמוך לקובנה; ופרידברג, ידידו של המספר, מתאר לנו מהי מאפו באותו הכפר את התסנה הזאת:

בית-המרוח הזה היה בנוי על פי ה"נופח" הישן: בצד הדלת תנור גדול ורביע בלי ארובת-עשן, וכאשר הסיקו את התנור היה העשן סמלא את כל חלל הבית ויוצא החוצה רק דרך הפתח. ובימות-החורף, אשר לא יכלו מפני הקור לפתוח את הדלת עד אשר יתנדף העשן, היה מאפו יושב עם שני תלמידיו, בני המונג, על קרקע הבית - לכל ישיום העשן מחנק לצוארם - ומלמדם חושש עם רש"י. פעם אחת בא כוסר קאתולי, אשר נר באחד הכפרים הקרובים, אל המרוח ויתיצב בפתח; ובראותו כי המלמד יושב על הרצפה ומלמד תורה לנערים היושבים על ידו, שחק וילעג למראה המזור הזה. מאפו שמע את דברי הלעג של הכוסר, אבל לא ידע לענות אותו גם הוא פולנית, לכן השיב על לעגו בפסוק מתהלים מתורגם רוטית. פסוק שהיה סבוך לאותו הענין. הכוסר לטש את עיניו ולא האמין למשמע אזניו. תקף שנה את לשונו וישאל את המלמד מי הוא ומאין ידע את חשפה הרוטית. ואיך נתנגל לכפר להיות מלמד-דרדקי במסבואה (кабакъ). אחרי חליפות דברים התקרב הכוסר אל מאפו וביאחו פעמים רבות לביתו. הכוסר הקאתולי פעל פעולה ידועה על מהלך התפתחותו הרוחנית של מספרנו. הוא היה הנוצרי הראשון אשר מאפו בא אתו במגע ובמשא, במשא-ומתן שכלי. משיחותיו של הכוסר נתעשר "המלמד" בידעות שונות. אשר חסרו לו, וביחוד למד מפיו את הספרות הרוטית. בכיתו מצא מופרנו ספרים בשפה זו וישאלם, ויקרא בהם בחשק רב, בשעותיו הפנויות מעבודתו עם תלמידיו, באחת הפנות של בית-המונג, אשר היה מלא הסולת האכרים השכורים.

ככה הצליח מאפו לעשות לו עולם רוחני מיוחד ולשקוד על הספרים החביבים עליו גם בתוך הגמות והבערות של תושבי-הכפר ותנאי חייהם הקשים. ולא עוד אלא שהרגיש מאפו גם בקסם הגעלה השפוך על חיי השקט והתום של האכרים, והחיים הללו נתחבבו עליו ביותר במשך ימי החורף שישב בכפר. הוא מהלל בספוריו כמה פעמים את עבודת-האדמה ויושר-לב האכרים, וב"עייצבוע" (ח"א, פרק י"א) הוא מתאר לנו תמונה יפה ופשוטה מחיי הכפר בימות החורף:

עברו שתי אשמורות בלילה. וקיל השבוי נשמע לראש האשמורה השלישית ויעורר נרדמים. עוד החשך טכפה ארץ. אך מאחלי האכרים נראו שביבי-אש מזהירים מן החלונות הצרים. כי קמו האכרים לפעלם: הנכרים לקושש עצים ולהבין מנעלים לרגליהם מעשה-עבות (1), והנשים - לארוג ולטוות בצמר ובפשתים. גם נשמע קול מכה בפטיש והולם פעם מבית חרש-כרזל, העושה פרטות-נחושה לסוסים. איש איש עושה מלאכתו ועובד עבודתו.

בשוב מאפו לקובנה החל להגות בשקידה רבה בספרי השכלה ומליצה מצב ההשכלה בעת ההיא. הבתובים עברית וללמוד את דקדוקה של שפה זו. בתנ"ך היה מאפו בקי כבר קודם לכן, כי השירה הגשגה של הנביאים והזמירות הנעימות של התהלים היו שעשועיו תמיד. ידידו קאפלאן מספר, "כי בטרם ידע תמונת אות A מלשון אחרת, כבר ידע תנ"ך מראשיתם ועד אחריתם על-פה, ורות הלשון היתה בפיהו לדבר בה כדבר סופריה ותוויה בימים הקדמונים, עת ישבו על אדמת אבותם"²). כן החל מאפו ללמוד בעת ההיא, בלי עזרת מורה, את הלשונות הגרמנית והפראנצית, ולאחרונה גם הרוסית. ידיעת שפת-המדינה נחשבה לפל בעיני משכילי-ישראל בדורות ההם, כי הם ראו את ההשכלה כ"בת השמים", שאינה מביאה לבעליה שום תועלת ממשית בחיים. אנשים משכילים ומלומדים, שקבלו חנוך אירופאי מסודר מילדותם, היו חזון יקר מאד בעת ההיא בין היהודים היושבים ברוסיה; וכמעט כל הנאורים שלנו היו אז ריבולוציונרים רוחניים, שעסקו מקודם בתלמוד ויצאו מבית-המדרש לקנות דעת אתרי מהפכה פנימית

(1) געלי-לכש, латиш. (2) "חיי אברהם מאפו", ווינה, תר"ל, צד 10:

שהתחוללה בנפשם ואחרי מלחמה קשה שנלחמו עם בני סביבתם. המשכילים הללו היו גבורי-רוח, הנותנים את כל אשר להם, גם אושר חייהם-משפחה וקרבת הורים, במחיר האור, האמת והיופי, שהיו מבקשים. ועל כן בכרו את הלשונות הפראנצית והגרמנית, ביחוד את זו האחרונה, על פני השפה הרוסית; כי הספרות הרוסית היתה דלה ועניה מאד מול הספרות העשירות, שנתפתחו במשך המאות הי"ז והי"ח בגרמניה ופראנציה. אנב לא יכלה השפה הרוסית להביא למשכילינו בעת ההיא תועלת חמרת, לוא גם חפצו לעשות את השכלתם לקאריורה, לאמנות המחיה את בעליה. הממשלה לא נתנה און, כמו עתה, כמעט שום משרות רשמיות ליהודים; מהאורחים היו אחינו רחוקים או הדבה יותר מעתה; ובעולמנו פנימה לא היתה עוד כל דרישה לדעת, לעבודת מורים המפיצים השכלה. אדרבה, שלטון ה"קהל", שהיה להקהלות היהודיות, כעין ממשלה-עצמית (אוטונומיה)—רדף באף כל דורש-השכלה וכל מפיץ-אור, כי הדעת היתה עלולה לפקוח את עיני היהודים על מעשי העול והעריצות של מנהליו ומאשריו. ככה בנו להם, אנשי הקהל" חייץ של בערות בין העולם היהודי והעולם הכללי הסובב אותו; וכסמך-הקשור בין שני העולמות הללו שמשו "היהודי המלומד" (ученый еврей), הממונה מטעם הרשות, והנאורים המועטים. אולם גם המשכילים המעטים הללו, השבחים הבודדות בעמק הרפאים, לא הצטיינו כמעט מיתר אחיהם בתלבתם, בארחות חייהם ובמנהגי-דתם. הם הגו במסתרים ב"ספרים חיצוניים"¹, התענגו בחשאי על מיטב היצירות של סופרי העמים, ונפשם ערנה בסתר להעולם הגדול, שנדמה להם כמלא זיו ויופי, חופש ועליצות. הם היו כחולמים בהקיץ, השקועים בראשם ורובם בחיי שפלות, בערות ועוני, בעוד שרוחם מרחף בין מחזות-קסם ותועה בעולמות מלאים הוד ואצילות.

אברהם מאפו היה משכיל טפוס. הוא הסית דעתו מצרכיו וצרכי משפחתו הקטנה, ולא בקש אלא להתבודד עם רעיונותיו וספריו החביבים עליו. הוא היה מסתור, השכלתו והוגה בספריו בעזרת-הנשים אשר בבית-הכנסת, בהעליה אשר בבית אביו, או בהתחבאו בשדה וביער מחוץ לעיר. כן הוסיף מאפו לשאת את בנדיו הארוכים, להתפלל בצבור, לעסוק בתלמוד, ולהזות זהיר בכל מנהגי הדת; ובכל זאת נודע הדבר, כי הוא "נתחמץ" וסר מ"הדרך הישר", והקנאים, ביחוד החסידים, החלו לרדוף אותו ולהתנקם ממנו בתוד אחד המשכילים ה"ברלינניים"², הגחשבים לאויבי היהודים והיהדות.

בשנת תק"ץ (1830), בהיות מאפו כבן כ"ב שנה, החל להתרדם הרומאן המקורי הראשון בעברית. במוחו הרעיון לכתוב את הספור "אהבת ציון", הרומאן המקורי הראשון בספרות העברית. וכשנה הבאה כתב פרקים אחדים מהספור הזה, שיצא לאור רק ככ"ג שנה אחרי כן. במשך כל העת הארוכה הזאת העסיקו גבורי הספור את רוחו של מאפו; בהם היה כל הנינו בשבתו ובקומו, בבית ובחוץ, וגם בשוחחו עם הבריות היתה מלתם על לשונו. יצור-דמיונו היו בעיניו לאט לאט לנפשות חיות, המלוות אותו בכל מקום לכתו, ובחברתן היה חי ומשתעשע תמיד. כן תקן מאפו ולמש כמה פעמים כל דבור ומבטא ב"אהבת ציון", עד שיצא הספור משוכלל מתחת ידו.

באהבה מיוחדת קרא מאפו את הספרות הפראנצית, וספוריהם של דומ-אדה-אב, וויקטור-הוגה, וביחוד רומאניו המלאים פלאות ומקרים-מבהילים של אייו'ן-סיי,

(1) ספר-חול שאין בהם קדושה. (2) כך נקראו יודי ההשכלה הגרמנית.

הלהיבו את דמיונו ועודרו בלבו תשוקה עזה לכתוב ספור-אהבים כמתכונתם. אולם המציאות, שבה חי מאפו, היתה דלה, עצובה ומכוערה כל כך, שלא יכול לקחת ממנה חומר ונבורים לספורו החדש. עננים כבדים כמו בעת ההיא יותר ויותר את הריאקציה הפוליטית. חיי היהודים ברוסיה, ואף קודמיהם לא חדרו או מחוץ לעולמנו החשוך והסגור. אחרי התקוות הנעימות שהרנינו את לב אחינו בימי אלכסנדר הראשון, המאיר להם פנים, התחדשו משנת 1823 ואילך על היהודים גורות גרושים והנבלות, מעין אותן שבימינו. באירופה כולה שררה או ריאקציה גדולה ונתגברה ביותר הקנאה הלאומית צרת-העין מפאת מפתחו של נאפוליון הראשון ובטול תקוני-החופש שקבע בהארצות אשר כבש; וברוסיה חזקה ביותר הריאקציה והתחילה רדיפת העמים הזרים היושבים בה אחרי שלא הצליחה המרידה הראשונה של הפולנים, שנסו להתקומם להממשלה בשנת 1831. כמה יהודים נלקחו או לעבודת-הצבא במשך כ"ה שנה, והמונים מילדי ישראל נשדדו בחוקת-היד מהזרייהם ע"י ה"חוטפים" ונמסרו להממשלה בתור "קאנשוניסטים" (תניכ"י הצבא). זו היתה עת צרה ו"בהלה" לישראל, שכמוה לא נהיתה זה מאות בשנים.

וגם נואל לא נמצא לעם, לא מרכז רוחני ולא כח חומרי, כי העבר העבירה הממשלה את הועדים הכלליים. שבראשם עמדו גדולי ישראל ושובי האיסה שרבו את רוב העם במאות טעברו; אבל הניחה את ה"קהל" המקומי בכל עיר, שהיה, כשנשני בני ישראל במצרים, רודה בעם ומטלה סקודות הממשלה" 2.

קרוב לשער, כי בימים קשים ומרים כאלה לא-היה נח רוח היצירה והפיוט על מאפו לולא הסית דעתו לגמרי מצרות הכלל והדלות שבביתו. החיים האפלים והמשעממים שמסביב נעלמו מעיניו, ותתנום באו חיי השקט והאושר של אבותינו המתוארים בתנ"ך, ספר שבו הגה מאפו תמיד. הוא היה לא תושב סלאבודקה אלא אורח ירושלים. מאפו רואה בעיניו את גאון-תפארתה של עיר-הקדש בימי קדם, הוא שומע את שירת שריה ורוזניה, נביאה וכהניה, והוא היה מטפס ומטייל על הר-הזיתים המתנשא למולה, ושומט בהר-אפרים, בכרמל ובשרון. ומאותו העולם הקדום והיפה, השקט והמאושר, לקח מאפו גם את הגבורים לספורו המתרקם בדמיונו. כדי שלא יפריע איש את מחשבותיו ההר האליקסטי. ולא יניס את חלומותיו הנעימים שהוא רואה בהקיץ, היה מאפו מתרחק ומתבודד עפ"י רוב על ה"הדר האליקסטי" הסמוך לעיר. שם סדר את תכניתו של הרומאן, אהבת ציון, ושם כתב את רוב פרקיו. את החר הזה, שזכרון ספרותי חשוב כל כך קשור אליו, מתאר פרידברג בדברים האלה:

מסול העיר קובנה. מעבר לנהר נימן מתרומם החר האליקסטי. החר הזה הוא גבוה ומשופע. הצלע אשר מסול הנהר מכוסה עצים ושיחים. וביניהם הצובות סדרנות בהר להקל על העוברים את העליה והירידה. על ראש החר עמדה סוכה ישנה בנויה עצים ועליה נג. הסוכה בנויה בשנת 1812, בשנה אשר בא נאפוליון עם הילו לרוסיה. ושם דרך קובנה עברו גדודי צבאותיו את הנימאן (ביום העשרים ושלושה וביום העשרים וארבעה לחודש יוני). ובסוכה זו שעל ראש החר הנבוה ישב נאפוליון וירשום את תכניתו ולוחותיו. הוא ושריו התפלאו על הדר המקום. על המראה הרחוק אשר יראה מראש החר אם יביטו על השדות, היערות והכפרים אשר מסביב לקובנה. ביחוד יפה לראות מעל ראש החר את העיר עם שני נהריו הגדולים. הנימאן והוילייה, אשר ילפתוה משני עבריה ומשתפסו זה בזה, ואת שני מנרשיה. מעבר מזה החר הקטנה אליקסוט. ומעבר מזה סלאבודקה אשר היא חלק גדול מהעיר קובנה עצמה. כל רחוב ורחוב יראה לעין בכל פרטיו. אפשר לראות ולמנות גם את האנשים העוברים ושבים שם.

(1) שליחי ה"קהל" המסלאים סכמת הנפשות הדרושיה להצבא. (2) "סוגות הספרות העברית החדשה", סאת ד"ר ג. מלושץ, ווארשה, תרס"ו, צד 113.

באותו ההר היה רגיל לטייל גם המשורר הפולני אדאם מיצקוביץ, בעוררו את בת־שירתו ע"י חמדת המקום ומראהו היפה.

„ואין כל ספק – כותב בריונין (1) – כי הסמורה החיה ע"ד מיצקוביץ וע"ד נאפוליון אשר רחפה על ההר הזה תלִּהֶיבָה את דמיונו של הפיטן העברי מאפו ותמשכהו בחבלי-קסם אל המקום הזה, ושם נגלו גם אליו חזיונות ומראות נשגבים“.

מאפו נצל שתי בשבתו בסוכה שעל ראש ההר ובכתבו שם את ספרו „אהבת פעמים מסכנת-ציון“, שכתב מאפו לגמרי את תיִי־ההוה, את התבל ומלואה, סות. ונדמה לו כי הוא יושב על הרי־הזיתים ורואה את ירושלים היפה משתרעת לרגליו. אולם

„חלף העונג הזה – לטייל על אותו ההר ולכתוב שם את חזיונותיו על הגליון – היו חייו של מאפו שתי פעמים בסכנה גדולה. הפעם הראשונה היה הדבר בשנת 1881. בימי המרד של הפולנים. ומעשה שהיה כך היה. פעם אחת יצא מאפו מן העיר ויחפוץ לעבור את הנשר ולבוא אל ההר האליקסוטי, והנה באותה שעה נפלה מחומה במחנה חיל הרוסים: שמועה באה אליהם, כי הסורדים הפולנים הולכים וקרבים אל קובנה. אז מהרו קאזאקים אחדים להרוס את הנשר לבל יוכלו הפולנים לעבור עליו. בשעת הבהלה תפסו הקאזאקים את כל האנשים שהיו במקום המעשה. למען יעזרו על ידם; וגם מאפו. שזכר במקום הזה באותו רגע. נפל לידם. הקאזאקים עצרוהו למען יעזור גם הוא לקצץ את חבלי הנשר. בין כה וכה החלו הפולנים, שהסתתרו בין השיחים שעל ההר האליקסוטי, לירות על ראש אויביהם כדורי-עופרת. אימה גדולה נפלה על מאפו, שהיה מוגלג מטבעו, ויפל את הגרון מידו ויברח. מחוסר עת לא רדף איש מן הקאזאקים אחריו. אך כדורי-הסות דלקו אחריו ויפלו מימינו ומשטאלו כאנוזים עד אשר נמלט על נפשו ויעלם ברחוב העיר.

ובפעם השנייה היה הדבר ביום העשרים וישישה לחדש יוני של אותה השנה. הניניראל סאלינובסקי נצח את הפולנים על יד קובנה, וישקוט המרד והמחוסה עברה. אז הלך מאפו בלב שקט אל פרכתו החביבה עליו, אשר על ראש ההר האליקסוטי, ויכתוב שם את חזיונות לבבו שעות אחדות כדרטו. ויהי ברדתו מעל ההר דרך המדרגות החצובות בו שמע פתאום קול יריה; ובהביטו כח וכה וירא והנה אחד מחיל הפולנים מסתתר בין השיחים. ובאותו רגע יצאו עשן וזיקי-אש סקנה-הרובה -- וישמע עוד השעם קול יריה וכדור-עופרת עבר בקול שריקה מסוך לאזנו של הקלך הרועד הזה. הפולני חשב כי מאפו הוא אחד המרגלים של חיל הרוסים השוטטים בהר לבקש את יתר פלישת המרד, לכן בקש להביא כדור-סות אל לבו. החוזה העברי נמלט גם בפעם הזאת, אולם את הפחד והחרדה אשר אחזוהו באותה שעה זכר ימים רבים“ (2).

ימי שבתו של בשנת תקצ"ב היה מאפו למורה־ביתי אצל יהודי עשיר אחד ביורבורג, מאפו ביורבורג, וישב שם שנים אחדות בהשתלמו בדיעת הלשונות ובשלחו את כל בראסין ובווילנה. כסף משכורתו לאשתו ושני ילדיו שנשארו במלאבודקה. אחרי כן השתקע עם בני ביתו בראסין, ויגר שם כשבע שנים, בהתפרנסו מהוראה לשעות. בעיר זו היתה אז חבורה קטנה של משכילים ומלומדים יהודים, ומאפו התרועע אתם, התווכח עמם וקבל מהם השפעה רוחנית. ביתוד השפיע עליו אחד מבני החבורה, שניאור זאקש, שהתחליף עמו מכתבים גם בימים הבאים. מאפו כתב מתחלה את מליצותיו וחזיונותיו רק בשביל עצמו ומקודביו, ולא חשב מעולם לפרסמם בדפוס; אולם זאקש עורר את לבו להיות חוזה לעמו ולהחיות את רוח הקהל העברי ביצירותיו הנעלות.

(1) בספרו הנזכר, צד 33. (2) שם.

בשנת תר"ד שפ' מאפו לקבנה, ושם מתה עליו אשתו הראשונה בהשאירה לו בן ובת. הוא השתדל לשוא לפני הממשלה שתתן לו הרשיון לפתוח בית-ספר לנערות, ונאלץ להתפרנס ברוחק גדול מההוראה-לשעות, שכבר נמאסה עליו. ועל כן שמח על ההזמנה, שקבל מהעסקן-הצבורי העשיר בוילנה, יהודה אפאטוב, להיות למורה לבנו יתדו. במשך ימי שבתו בוילנה התודע מאפו להמשורר אד"ם הכהן, לרש"י פין, לק. שולמאן וליתר חכמי העיר הזאת, שרובם הביטו בגאון ובכוח על המליץ התמים והענו השוגה בדמיונות. בשנת תר"ח נתמנה מאפו, אחרי השתדלות מרובה, למורה בביה"ס הרשמי לנערים בקובנה, ואת המשרה הזאת לא עזב עוד כל ימי חייו. אולם אפאטוב, שהיה ידוע ל"תקף" ובעל-אגרוף, בעם על המורה העני המעיו להתפטר מעבודתו בתור מחנך לבנו — והוציאה מבתו בחרפות ובמלקות של רצועות-עור כפולת-שמונה...

אהבת ציון.

מצב ספרותנו במרם שיצא לאור הספור „אהבת ציון“ (ווילנה, 1853) היתה הספרות החדשה לפני העברית החדשה דלה ועניה ביותר. סופרינו כתבו על פי רוב „אהבת ציון“. מליצות חסרות טעם ותוכן, ורק אחדים מהם הניחו לנו איזו יצירות שיש להן ערך קיים לדורות. הריב"ל (ר' יצחק דוב לוינזון) מקרימיניץ כתב איזו ספרים פובליציסטיים-מדעיים חשובים, המלמדים זכות על היהדות וההשכלה; ר' מרדכי אהרן ניגצבורג חבר או תרגם לעברית איזו ספרים הסטוריים ופובליציסטיים, שהפיצו מעט אור ודעת בין אחינו היושבים ברוסיה; ואד"ם (אברהם דוב) הכהן לבנסון כתב כמה שירים יפים פחות או יותר, שהליריקה (השתפכות-הנפש) האמיתית מעורבת בהם עם חקירות יבשות. משורר ב"חסד עליון", הראוי באמת להשם הזה עפ"י רוח סגנונו וטבעיות הרגשותו, היה רק מיכה יוסף לבנון (מיכ"ל), בן אד"ם הכהן, שעל אודותיו נדבר להלן. ולעומת זאת היה הרומאן, או ספורי-הבדים, חסר או לגמרי בספרותנו, למרות שהספורים ממין זה החלו עוד בסוף המאה הי"ח להיות ליסודה ועיקרה של הספרות היפה אצל כל עמי אירופה. הספור „מסתרי פאריו" של הסופר הפראנצי אייון-סי, שק. שולמאן תרגם עברית, נתקבל בקהל העברי בשמחה רבה; וזה מוכיח עד כמה היו קוראינו צמאים או לספורים ולתאוריות החיים. אולם מאפו הבין והרגיש, כי לא בספורים מתורגמים, המתארים חיים זרים לנו, נשביע את נפש הקוראים השוקקה לחיוניות; ובאחד ממכתביו הוא מביע התמרמרותו על „תנונת העבריה עם הצרפתי אייון-סי“. הנתיצות ברומאן מקורי, הלקוח מחיי היהודים, הורגשה יותר ויותר, והספור „אהבת ציון“ שמלא דרישה זו עשה באמת מהפכה רוחנית בעולמנו.

תוכן הספור „אהבת ציון“ לקוח מחיי שועי יהודה ועשיריה בימי המלכים תוכן הספור. אחו וחזקיהו, היינו, בהתקופה היותר עשירה ברוחה בזמן הבית הראשון, שבה חי הנביא הגדול ישעיהו. זרע המוסר ואהבת-הצדק, שורעו הנביאים במשך מאתים שנה, כבר נשא או פרי-ברכה, ורבים מבני יהודה הצטיינו במדותיהם הטובות, בהגשותיהם העדינים וברוח ענוה וחביבות. אולם בקריה גדולה ורבתי-עם כירושלים לא חסרו או, כמובן, גם הנפים, צבועים, רוקמים מומות-פשע ופועלי-און. מאפו מתאר לנו איפא את תחבולותיהם ומעלליהם הרעים של תרשי-המשחת הללו, החוזרים ע"י שקר וערמה למעונות

ישרים ומשכנות מבטחים ומנקרים כתולעת באשרם של התמימים. הם יסכסכו הורים ובנים אלה באלה, יפרידו בין ידידים וישלחו מדנים בין אוהבים ואהובותיהם. אולם אחרית רשעים היא מרה, וסופו של הצדק לנצח.

וזה ספור-המעשה:

לשר-האלף יורם, היושב בירושלים, היו שדות וכרמים בכרמל ובשרון, ועדרי צאן ובקר בבית-לחם יהודה, וגם כסף וזהב, היכלי-שן וכל שכיות-החמדה. ויקח לו יורם שתי נשים, שם האחת חגית בת עירא, ושם השנית נעמה. ויאהב יורם את נעמה מאד, כי יפת-תואר היא; ותקנא בה חגית צרתה ותכעיסנה, כי לחגית היו שני בנים ולנעמה לא היה ולד. בעת ההיא פשטו הפלשתים בנגב יהודה, ויורם נספח למחנה הצבא היוצא עליהם למלחמה. ויבקש יורם את ידיו ידידיה הנדיב, שר-הרכוש אשר למלך, כי אם יספה או ישבה במלחמה יהיה לאב לביתו וישים עיניו על ילדיו ואחוזותיו. ולמען חזק את בריתם בקשר-החתון הוסיף יורם: הנה נשותינו, נעמה ותרצה, הרות, ואם תלד האחת בן, והשנית — בת, אז נתחתן איש באחיו.

הדבר הזה העלה חמתו וקנאתו של מתן השופט, ידיו המדומה של יורם, ויחשוב עליו מחשבות-נקם. מתן אהב לפנים את חגית, ואביה, עירא, מאן לתתה לו לאשה עד אשר ישיב את כל השדות, שעשק אביו, להנגולים, כדי שלא תחול עליו קללת העשוקים. וימלא מתן את חפץ עירא, אולם חגית לא נתנה לו כי היתה לאשה ליורם שענבה עליו. וישמור מתן בלבו עברתו ליורם, בהתהלכו אתו כרע למראה-עין. כשהגיעה איפא השמועה, כי נשבה יורם בידי הפלשתים, מצא מתן מקום לגבות את חובו. הוא הסית את עכן, בן-משק יורם, לשלוח את בתי אדונו באש, ולהציל מן הדליקה רק את נבל, בנו הקטן של עכן, באמרו כי הוא עוריקם, הבן השלישי שנולד לחגית, כי שניהם בני חדש ימים הם ואפשר להמירם זה בזה; ואז תשוב נחלת יורם לנבל, יורשו המדומה. ויעש עכן בן, ויזרה נפרית על מעון חגית ובית-השפחות אשר ליורם והעלה אותם באש על יושביהם, בעוד שלא נגע לרעה בבית מושב נעמה, צרת חגית, למען יגלו עליה אשמת התבערה. פחד החשד הזה נפל על נעמה וחשה לה מפלט אצל אבישי קרובה, פקיד עדרי יורם בבית-לחם; ובהיותה הרה ילדה תאומים בן ובת, אמנון ופנינה. ויגדל אמנון עם הרועים בבית-לחם, ופנינה התחבאה עם אמה באהל בניו בנקיק-סלע בסתרי הכרמל, במצאן להן מחסה בצל סתרי, אחיו של אבישי. ובתוך כך הובא עוריקם המדומה, הוא נבל בן עכן, המוצל מן הדליקה, לבית ידידיה, ויגדל שם עם בני תימן ובתו תמר, הנועדה לו על פי אביה, כדי להקים את ברית-הידידות שבינו ובין יורם. אולם עוריקם היה כקוק-מכאוב בכרם-חמד, כי נגלו בו כל המגרעות של הוריו השפלים. הוא היה משתת במראוהו ובמדותיו, ויטרר את חיי תימן ותמר הנחמדים בחזותם ובהליכותיהם, ולא יכלו לכלל אותו. זחננאל, חותן ידידיה, שהלך שבי לפני צר בין גולי אפרים המובאים אשורה, שלח בעת ההיא ביד זמרי, אחד מכהני הבעל, אגרת לידידיה, ויספר לו את החלום הנפלא והחשוב בתוצאותיו שראה.

הלכתי עם הנולה ונבוא עד נחר כבר ביום השביעי בנסף; אבלתי לחם דמעה ואישן על שפת הנחל. ואראה בחלומי, והנה עלם יפה-עינים, הדור בלבנושו, חגיר חרב על ירך וכיבו-ישועות בראשו. קווצותיו תלתלים שחורות כעורב סבתירות קדקדו, לחייו אדומות. סצחו זך משלנו, צח מחלב, והוא רוכב על סוסו ועומד לפני. ואנכי כראותי ספיר גורתו, בכיתי מרח ואקרא: אחי ה' אלהים! הלא גם לי היו בנים יפי-תואר כעלם הזה, ומהם לא נותר לי אחד לשית ידו על עיני. לרשת יניעי. ויהי כשמוע העלם את שוחי, וירד מעל סוסו ויחזק ביד

ימיני, ויען ואמר לי בחן שפתיו לאמר: הן נפשי, אשר החשוך בנפש תמר, בת תרצה בתך, תחשוך (גם) נפשך מארץ-שבותך, ונאלתיך וְשָׁבַת עִבְדֵי צִיּוֹנָה אֶל מַחְמְדֵי נַפְשְׁךָ לְאוֹר שֶׁם בְּאוֹר ה'".

וסכתב חננאל היה שמור במלתחת תרצה, ותמר קראתהו כאשר גדלה. ותהי שונה בחלום חננאל על אורותה; ומריב הגיונה בו השל רוח החזיון לפעמה, ומראה העלם הנחמד נראה לה בחזיון-ליל; וכאשר אהבה תמונתו בחלום כן שנאה תמונת עזריקם בהקיץ, ותתנווד כראותה אותו". כי היה עזריקם שונה תכלית שנוי מהעלם היפה והנכבד שראה חננאל, כמו מתמר היעודה לו. הוא היה, זר במראהו, ובהיותו בן שש-עשרה שנה היה ששל-קומה, שערוהו צהובות, ראשו כגולת-זהב על כתפותיו הרחבות, פניו נקודים. נקודים; ותמר דמקה לתמר ביסיה ובהדרה, ובהיותה בת שש-עשרה שנה היתה עלמה כלילת-יופי, ותואר פניה, הליכותיה ומדברותיה – נעימות ונדיבות; ותגדל ותפרח בנעם וחסן, ותחי שגשועים להוריה והמורות לכל רואיה". ולא בתארם לבד, כי גם בררכיהם נסדרו מאד. עין עזריקם רעה בטשרתי ביתו, וידיו קפץ מרל ואביון; ותמר הטתה חסד למשרתי בית אביה, ותפק לרעב נפשה. עזריקם התהלל בעשרו ובכבוד בית אביו, ויבז בעיניו לדבר עם נערים כגילו, אשר לא מבני אלושים המה; ותמר התהלכה בענות רוחה בין רעותיה, לא בותה ולא שקצה גם בנות דלת-העם".

כבוא האביב יצאו עשירי ירושלים לשבת במעונות-קיץ בסביבות העיר, וגם תימן ונתר זמנו בין הקיטנים ('). תימן הלך הכרמלה, ואחותו שמה פניה לבית-לחם הקרובה.

ובית-לחם. ערש מלכי יהודה, נשקפה מנגב לירושלים, בנויה על תלה על ראש גבנון הדר, סביבותיה בארות, בארות, ועינות-מים מהורים כבדולה ומתוקים לחיך שותיהם. ביסיה נזף הזה ינדלו זיתים רעננים וגפני-עצים מתולעים באשכולות בכוריהם. גבעתיה (של העיר) חונרות ניל, ועמקיה עדווי רקמת פרחים ושושנים, שם ירקדו בני-צאן ושם ירעו עדרי בקר, וארצה זבת חלב ודבש. משם חפר המלך שלמה שלש ברכות לחקות אליהן מימי המקום ההוא. גם תעלות עשה לו להביא המים לירושלים קרית-משושו. פני הברכות כנחפים בכסף, ומסביבותיהן ערבים מרהיבי-עין, ותורים ובני-יונה מתעלסים כאהבים בין עפאיהם".

ובמקום הנרמד הזה ראתה תמר את אמנון, הרועה היפה והעדין ברוחו, ותאהבהו. בעלם זה המלא חן, המנגן על חלילו שירי אהבה ואצילות וקולע זרי-פרחים, הכירה תמר את בחירה הנראה לחננאל בחלום. ואהבתה אליו גדלה שבעתים אחרי הצילו אותה יום אחד מסכנת מות. בלילה אחד פלצו כפירים בעדרי הצאן ויפרעו במ פרעות, ויקומו הרועים המזוינים לכלות את המשחיתים המסתתרים בעמקים ובחורשות. ותמר, שלא ידעה מזה דבר, השבימה בבקר ותלך לבדה למקום מרעה אמנון, בלקמה לה פרחים בשדה. היא ראתה את אהובה בעבר השני של יובל-המים בהשקותו את צאנו, ושניהם התענגו על מראה פניהם המשתקפים במים הזכים; אולם בעודם משוחתים נעימות יחד – והנה מתלאה!

מסתר קני-החורשה יצא אריה משחית. איום ונורא מראהו; שערותיו כמסמרים נטויות על כתפותיו וחבבו כארז, עיניו מזרות זיקת-אש, גרונו כקבר פתוח ולשונו כלשון-אש אדומה, יבשה וצמאה לדם חללים. והנה הוא מזנק בהשקט ובבטחה, קפץ ודהר וכונן צעדי-אינו אל העדר אשר ראה מעבר ליובל-המים, יפוג אחיר ויתאזר עזו לקפוץ פעם אחת אל העדר אשר למש עיניו לו. ואמנון כונן קשתו חיש מהרה כברק ורעם; עוד רגע אחד והאריה

שאג בקול גורא ולא יסף עוד, כי חץ אמנון פלח בליותו ויפול שדוד כעשר אמות הרחק מתמר, הסתעלפת והנמונה מאימת-מות".

ובשוב רוחה אליה בקשה את מציל-נפשה כי יבקר את בית אביה העשיר והגדול, בעלותו לירושלים לימי החג, למען ישיב לו גמולו וישימנו בין בני-הנביאים, למודי ה', האוכלים על שלחנו.

וכשם שהמקרה הטוב הומין לתמר את אהבה, מבלי דעתה כי הוא בן יורם הנועד לה — כך נתן המקרה את חן פנינה, המסתתרת בכרמל, בעיני תימן, ויאהבנה כנפשו. אולם תמר היתה יותר מאושרת באהבתה מתימן אחיה. פנינה ואמה, נעמה, נעלמו פתאום וכוזב לגור בניא-בן-הנם על יד ירושלים, בפתחן פן יגלה מקום-מחבואן אצל סתרי; ותימן גמפת להאזרחת העליוה של מביאי הבכורים לירושלים מבלי יכולת להשתיק את יונו הגדול, האוכל את לבו כעש. אנשי סתרי

, שטמו מבחר כל פרי בסלי כסף וזהב, ויתלו סביבותיהם נוזל, תורים ובני-יונה, ויעספו את הפלים על כתף עירי, וישכיסו בבקר ויסעו. והנה שור סקרין ספרים הולך לפניו, נהדר בגאון קרניו המצופות זהב ובעשרת עליוזת אשר תציין כנזר על ראשו, להראות כי הוא סלך על בהמות-שדי. רב תבואות בכחו ועזרתה בו לבן-אדם. לפתח אדמתו ולשדר עמקים אחריו. ועתה אחרי כלות עבודתו הקשה אשר עיבד בו, הנה הוא קורא לשלום לנבעות ולעמקים, אשר הוציא מהם יכול למכביר, לאכלה ולא לשיבע נפשו; כי דרכו בקדש ירושלים, שם יתמו חייו, ובמותו יטמח אלהים ואנשים, בתנו את חלבו ודמו לאשי ה', ומשמן בשרו — מטעמים לבעליו".

אולם תימן לא שם לב לכל הכבודה הזאת, כי נפשו תאבל על אהבתו שגנוזה וחלפה ממנו כחזיון-ליל. ובאותה שעה עשתה תמר הכנות לקבל את מאהבה בבית אביה. אמנון עלה לירושלים לחג-הסוכות בין המון באי-המועד, ובני בית ידידיה שמחו לקראתו וילבישוהו מחלצות במקום בגדי-הרועים, גם הושיבוהו בין בני-הנביאים וצעירי המליצים המקיפים שלחנם. יפי תארו, נועם מדברו ושיריו הערבים נתנו את חנו בעיני כל איש, ותמר לא גרעה עין ממנו. הוא השמיע את זמירותיו הלוקחות לב בסוכה היפה שבנה לו ידידיה בגנו הנחמד; וככלות משתה-היוין, שנערך בה בליל החג, יצאו הנאהבים לטייל בחוצות ירושלים המלאים עליצות-חגיגה.

וקול הסון היגג נשמע בכל הקריה העליוה. אלה ירוני בסרום ציון, ואלה יצהלו ברחובותיה; בחורים ובתולות יוצאים במחול משחקים, ובאים-ביטוס רואים ויגילו בה ובמלכ, כי פרח שלום ביסיו. מנורות-שמן ככוכבי השמים לרוב האירו על סכין הר-ציון ועל כל סקראיה (קרואיה), ומגדל-הוד, עופל ובחן נדמו כסעולפי-ספירים לסראה עין. גם הורה הניה אורו בהרדת-קדש על עיר-אלהים -- ציון".

הממילים, הנרגשים מיין, מרחשי-אהבה ומשמחת-החג — לא שבו לביתם אלא בשעה מאוחרת בלילה.

המנורות אלה כבו, ואלה — כחו; בכל היכלי ירושלים חדל שאון עליוזים, וידום הסון קריח. רק ספה ומטה נשמעו עוד זכרת הלומי-יון וקול ענות הצופים ושוטרי-העיר, הקוראים איש אל רעהו: ברוך ה' מציון, שוכן ירושלים -- הללויה! ואמנו עלה על ערשי-יצושו לתת לעפעפיו תנומה — ושנתו נרדה מעיניו...".

יחד עם מנעמי האהבה החל אמנון למעום גם מיסוריה. הוא ראה את ההבדל הזכרתי הגדול המפריד בינו, החעה העני, ובין תמר, בת האלוף העשיר, ויתבונן כי

דחוקה ונבוהה היא ממנו כנבוה שמים על הארץ, ולעולם לא ישיגנה. גם עזריקם, שלו גוערה תמר, הוסיף לקנא בו ולשנא אותו במדה שהרבה למצוא חן בעיני בני בית ידידיה ובעיני תמר; ויבקש תחבולות לנבל את אמנון ולהצמיחו. אמנון חיה איפא בבית מטיבו הנדיב חיי עונג וענווי-נפש גם יחד; ועל כן בקש איוו תחבושת ללבו הפצוע בעבודת-הצבא. הוא נמנה בחיל הרוכבים, המלמדים את ידם לקרב בעמק-המלך, כי סנחריב, מלך אשור, היה נכון להביא את ירושלים במצור. במלאת שנה מיום שהציל אמנון את תמר משני האריה עשה ידידיה משתה לכל אזהביו; וכשנבר שרב-הקיץ יצאו בני ביתו, ואמנון בתוכם, לשבת בבית-הקיץ שלו אשר בהר-ההיותים. ומחזה יפה יראה מראש אותו ההר.

סקרם להר הזה נראו פני ים-המלח. תבנית שופמות דור ודור ופסל דממת-נצח... ואבותינו כפרו לנו, כי בנן-ערן היתה הארץ החיא לפני שחת אלהים את סדום ועמורה, ותחתיה נהפך כמו אש מרעת יושבי בה. ועתה היא ארץ נוראה, ארץ חרת נפט, נפרית ומלח, גם זפת בוערה ומעלה צחנה; עליה תאבל שממה, לא יעלה בה כל צמח, ויוו שדו לא ישמחה; בנף-רננים לא יתן שם זמירות, וכל עוף השמים נודד ממנה; גם פריצי-חיות יחדרו ויברחו מן כל החבל ההוא, אשר קללת אלהים רובצת בו סדור דור. בתוהו ליל-ישימון הזה ירחף השטן על כנפי צלמות, ומלך-בלהות ישכון בחרבות סדום ועמורה, הנשקפות מעל פני ים-המלח. נאספו כל רגש חיים וקול המולה מהארץ המלחה, והיא. אל חיק ים-המלח ישתפך הירדן, ובו יושבת שאינו והמות דנתו. ולפאת ים נשקפה ירושלים כולה, ויראה פחזה כליל-יופי. הנה שער-המזרח ושער-המים, המלא תשואות לעת ערב, כצאת השואכים לשאוב מים; והנה קול שאון עילה משער-הסוסים, בו יעברו שרי יהודה ואציליה ברכב, בצבים ובכרכרות, בעלותם אל הר ה' ידעשון וישתקשקן אפניהם ויהמו נלגליהם סמרחק... ובשער הדנים נראה רמות עם רב, מוכרים וקונים, כי יהפך על המקום ההוא שפע ימים וחיל מים אדירים, ונשמעו שריקות העדרים בשער-הצאן, אשר יקבצו לו צאן קדר ואילי גביות.

ואהבת אמנון ותמר חזקה מיום ליום, ותמר האהובה מאצבעה את הטבעת, הנתונה לה מוקנה, חננאל, ותשימנה ביד מאהבה. ועזריקם, כמו איש-סודו הנוכל זמרי, האורבים לכל מעשיהם, מהרו לגלות את הדבר לידידיה; ויחר אפו באמנון, גונב לב בתו, ויתן לו מתנת-כסף וישלחוהו מביתו. גם שמועת-שוא הפיץ זמרי, כי מת חננאל בגולה, למען יבטל חלמו ותמר תתן דודיה לעזריקם. אולם תמר הוסיפה לחזק את לב מאהבה בהאמרה השגורה בפיה: "קוה, אמנון, כי טובה תקוה מחיים!" וילך אמנון אשורה, ויבא לעיר-הבירה, נינוה, היושבת על החוקל; ושם פדה את חננאל מיד שוביו, וישב עמו ירושלימה שמחים וטובי-לב. ואז ראה ידידיה כי בא החלום, ולא התנגד עוד גם הוא לאהבת אמנון ותמר בתו, שהאלהים בשר אותה בחזיון-לילה. כן מצא אמנון נחומים לנפשו בבקרו לפרקים את אמו ואחותו היושבות בגיא-התופת, כי אבישי הובילו אליהן וגלה לו את מולדתו. אולם אשרו היה גם הפעם עדי-רגע. עושי-דבר עזריקם, השומרים את צעדי אמנון, גלו לידידיה וגם לתמר, כי נלכד אמנון בשחיתות מכשפה יפה, הצודדת אותו בקסמיה. ובליל-אפל אחד הלכו תמר ותימן אחיה לניא-התופת לראות ולהוכח, אם נכון הדבר. הם הציצו בעד חרכי האהל

והנה עלמה יפה-פיה, לבושה משי ורקמה, נצבת ככלה עדינה לימין אמנון, מתנוססת ביפיה ובהדרה. ואמנון שם צמידים על ידיו, ונזמים - באזניה, מביט אליה באהבה וחן ומנשק לה; והעלמה גם היא תשוב לו עתרת נשיקות. והאם ציפיה החזיון הנעים. נגשת אליהם ונושקת אתם חליפות באהבה וגיל, באין אומר ודברים.

אימה חשבה נפלה על תמר, שלא ידעה כי אם אמנון ואחותו עומדות לפניו, וחמלה בערה מאד בבחירה הבוגד, שנשבע לה אהבת-עולם. היא גרשה מפניה את מאהבה בקנף ובוז, מבלי הגד לו סבת הדבר.

ויצא אמנון מחדר תמר נבהל, נשבר ונרעה, ויסתר לצאת מבית ידדיה למען הסתר מביבתו. לבו סחרחר ויהי כאבן, עיניו חשבו ורגליו כשלו בלכתו. וילך בכל מאסצי-כח ויבא לביתו. ויפול באין אונים שדוד על ערשו. פעם חבש ראשו בבר משכבו, אשר הרשיבהו בדמעות שליש; פעם קם ויתהלך כמתעתע בחדרו; ופעם עמד פתאים ויאמר: אין זה לי אם חלום נורא...

וזמרי הרמאי השתמש במקרה כדי לסבך את הנאהבים זה בזה, וגם רעל עם גנבל היין, ששלח אמנון לתמר למען כפר פניה. הוא חפץ להוכיח בזה לתמר כי אמנון הבוגד מבקש את נפשה, למען תרחיקה ממנה לנצח. וגם חזון-שוא בדה זמרי מלבו, כדי לבאר מעשה-שטן זה, ויספר לתמר מעין חלום מזוהר שראה בהקיץ.

אנכי הוזה, שוכב על משכבי, ואמנון העירני משנתי בהצי הלילה, ויאמר: הבה לכה עשירי ואראך את ידי. כחלום הייתי בלבתי אחריו, חג ונע כשכור. כי עיד לא סר ימיני וששיתני לפני השנה. אימה חשבה כסתה את עין הארץ ואת עצם השמים, ונלך. ונכוא אל התופת. האח! האח! -- שמעו אזני קול עלמה קורא -- האח, אחי! הנה אמנון בחירי! מאהבי בא! והנה קול אשה עונה אמריה לאמר: הנה הבמה בנויה, בערי. בתי, אש, וראה אמנון סאהבך את כל אימי-תבל החרים למשמעתך. עודנה מדברת ובאשה עלתה באפי מצחנת נפרית וזפת בוערה; והנה לבת-אש ירקרקת-אדמדמת עלתה על הבמה. ולאורה ראיתי אשה בעלת-חן ועלמה יפה-פיה; שערות ראשיהן פרועות ובשולי בגדיהן השחורים כעורב סאורות הן זיקות הלהבת ומדברות לאמר: בערי, בערי, איש-שואל, והציתי כשואל קנאה בלב תמר, ובערה והיתה כמוקד-אש. ותגש העלמה אל אמנון ותאמר: השר הפעם בריתך את תמר. ויאחז אמנון בידה וישקנה למו פיו. ויאמר: בוז אבוז לתמר ולעשרה. ובאהבתך אשנה תמיד. ותאמר העלמה: לכן אעידה לי עדים איומים בבריתנו. ותשרוק בשפתיה - והנה סופה הומיה כחלילים בכל ניא-התופת. ורוח-שומאה נשא פראי-ציה נארבע רוחות. והנה אריות וכפירים שואנים דובים הומים, זאבי-ערב מיללים, וחזירי-יער חורקי-שן; ואחריהם משק בעלי-בנה מורדי-אור. בנות-יענה, לילית וערבי-נחל צועקים ומיללים בלילה ושימון; גם נחשים שורקים, זוחלים. ראיתי. עירני משתוסס על המראה. והנה - מתי-עולם עולים מן הארץ. מתנערים מעפר-מות ונצבים בתופת; והנה השטן נצב על הבמה. ושדים ושעירים מרקדים מביבותיה. אימת-מית נפלה עלי. ואקרא: אהה! ה' אלהים! אנה באתי? והנה חדר אלי שר איום ויבעיתני. ויאמר: הם! כי לא להזכיר פה בשם ה'; הנה השטן. מלך-הבלהות, השתחוה לו ובשמו קרא. ותגש העלמה אל אריה-משחית. ותאחז בזקנו ותנישהו אל הבמה, ותהרנהו ותעלהו ככיל, ותזרוק סדמו על הבמה ועל אמנון. ותאמר: גם דם בריתי אתך - וכופר בריתך אשר פרת עם תמר על מלאת האריה. והאשה שחשה שני חזירי-יער ותקריבם על הבמה. והנותר מבשרם שמה כפרור; ותמלא הין יין, ותמך מעט על הבמה. והנותר שמה בכלי. ותקרא העלמה בקול-פחדים לאמר: עוד אתה, השטן, בבריתנו. ועדים כל אימי-תבל! ותשרוק בשפתיה שנית, וכל המראות והבלהות ספו תמו. עד מהרה בשלו בשר חזירי-היער, וישבו לאכול זבחי-פתים וישתו יין נסיכם. והנותר מן היין שמו בגבל. ויתנו בו ראש-פתנים...

לשמע הכפור הזה אחזה פלצות את תמר, ותתן מעט מיון-הרעל בפי היונה, שגדלה בביתה כממל אהבתה לאמנון - ותניד היונה כנפית, ותתפרפר רגע על הארץ ותמת. ואמנון נמלט מחרב המשפט בערב יום-כלולתו עם תמר; ובשזמו פניו ללכת מצרימה נפל.

עקרון, בירי גזרי-פלשתים, שמכרוהו ליונים ההולכים באניה לאי-כפתור. אולם בתוך כך החלו רגשי-הנחם להציק לאנשי-האון, שהרעו לחנם ליונם ובני-ביתו הנקיים. מתן, השופט הערום, הודה על עונו, חפר ובוקיה שעורו, בעצתו, להצית נאות יורם ולשלול הונג, מדרו לשרוף את מתן בתוך ביתו כדי שלא יגלה את פרטי התועבה. וגם עכן נחם על מעשהו, כי נכל בנו, הנקרא עזריקם, התעמר בו בירשו נכסי יורם; וכשהחל עכן לגלות סודות מפחידים שלח עזריקם גם את ביתו באש על עכן, חפר ובוקיה. אולם הם נצלו כל עוד רוח בם, השופטים הוציאו מפיהם את האמת הנוראה. ואז הוסרה המסכה, הותר הקשר-הגדרי. זמרי נפל בחרב עזריקם, הפושעים נמסרו לדין, וצדקת נעמה ואמנון יצאה בגונה. אולם האהבה האמלל כבר נדד למרחקים, ואין להשיבו. ותאבל תמר יומם ולילה על אמנון, שגרשה מפניה בקלות-דעתה, בהאמינה בכל כזבי משמיניו. וגם בירושלים גדלה אז המבוכה, כי צר עליה חיל סנחריב.

ועיר-אלהים נבוכה; כל אזנים תחרשנה מאנקת מתי-רעב. המולות קרדוסות ומחלוטות כשיל וכילפות, אשר יניפו מקרקרי קיר ונותצו הבתים לבצר החומה; כל פנים קבצו פארוור, וכל רוח נשברה, כי באה ציון במצור. ובניה - עד מסבר.

וחזקיה אסף כשנים-עשר אלף איש. כלם ישרי-לב וגאמי-רוח. וישם עליהם שרי-צבאות, ויקבצם אל רחוב שער העיר. וירבה עוז בנפשם, וידבר על לבם לאמר: שמעוני, בני! הנה שאון לאומים באים לשים מצור על ירושלים; משאתם אל תפחדו. ומהמונם לא תענו, כי עמם זרוע-בשר, וזרוע ה' היא האמצנו. התאזרו נא ושימו יראת-שדי על פניכם ואהבתו בלבבכם; היפו לה' והתחוללו לישועתי, כי עשה יעשה נוראות לא נקוה. הן זאת העיר ציון. לה נשואות עיני יושבי קצוות ואיים רחוקים; בחיקה מוטל גורל לאומים, ומסנה יצא משפט לנוים. כי היא תצא לרְחֹחָה - וכל הנוים ימחאו כף, ויריעו מאספי ארץ אל אלהים בציון. אל תיראו. סְתִי יִהְיֶה הַיּוֹדֵה, כי גואלכם חזק, ה' צבאות שמו!

ושבנא שם את העיר כמרקחה ויסכבך את יושביה; ויתמכרו לו שלשה-עשר אלף איש רבי-לבב. בנים לא אסון בם. ויקבץ את ראשי-הקושרים אליו. ויאמר אליהם: אמרו נא אל העם לאמר: „סי האיש החפץ חיים ישמע לעצתי, להשלים את מלך אשור, בשרם יכה את ירושלים לגלים-נצים...“

אולם נבואתו הקשה של שבנא לא נתקימה. מגפה נוראה הפילה ליל אחד רבבות חללים במהנה האשורים, והנשארים בחיים נמלמו על נפשם.

עברו בעותי-לילה. השמש הופיעה בקרני ישע והוד על עיר-דוד, ותבא בכנפיה מרפא לנמשות יושביה. עזב החולה את ערש-דויו. ונגוע ברעב נשש אהל עני; מחזיקי-בפלך השליכו משענתם, פסחים רלנו כאילים. ונכשלים אזרו חיל. כל הכתוב לחיים בירושלים יצא אל מחנה אשור - והנה העמקים, אשר מלאו רכב ופרשים, היו עמקי פנרים; ואשר היו לסו ידים שללו שלל ויבזו בו למרבה“.

נצחון אלהי ישראל נתפרסם מהרה בין העמים, ומכל הארצות החלו לשוב ליהודה גולים ונודדים יהודים. אולם המוני האורחים, הבאים יומם ולילה בשערי ירושלים, לא הביאו עמם את דוד תמר. לא מלאה עוד סאת-יגונה של האהובה האמללה, וכמה ירחים עברו עד שבא לאחרונה היום המאושר. זה היה בערב תג-הסוכות.

ובני ציון החרדים לדבר ה' השכימו טרם השחר עלה, וישטחו להם שטוח בין ההרפים אשר במצולה ובעמקים על כל יבלי-מים; ועיר שם. ועיר שם, עמדו ויכרתו להם ענף עץ-עבות וערבי-נחל אותות ישע ונבורה, לשטוח בהם לפני ה' ביום מחר. ביום הראשון לחג-האסף. כוכבי-נשף כהו חָרוּ סאור יפעת שחר הכלילי הנוצץ בירקרק חרוץ; פני קדים מתולעים מלהבות אש-

פלדות. אשר יחצוב השמש טרם צאתו מאהלו. נהרים ויאורים נחים ושוקטים שוכבים בין שפתיים כתבנית רקוע פחי-כסף ומצקים כראי בגדותיהם; עליהם יוזרר אור-יקרות וירקק-אדמדם. מירק הרים אשר סביבותיהם וסאודם פני קדים; גם זהר הרקיע בתכלת טראח ובכוכבי-בקר, המשובצים בו כנקודות הכסף, ישים עליהם נוכפות להרנין לב. הנשר העיר קנו וצפרי-שמים פצחו רנה. התרועע וישירו כל תולדות השמים ותארץ, יחד הררי-ציון תרנינו לאלהי-עוזם".

בבקר כזה, המלא גיל וזיו, הפסיק קול אמנון, המשורר בנן, את שנתה המרופת וההרנזה של תמר. הוא שב כגלותו, והביא עמו גם את יורם אביו. לעליצות הנאהבים ולשמחת נעמה ובתה — לא היה קץ. או נתאגדו בברית אהבת-נצח שני זוגות נחמדים וישי-לב: אמנון ותמר, ותימן ופנינה.

תבנית הנבורים. אמנון ותמר שניהם צעירים ישרים, יפים בחוותם, נוחים ועדינים בהליכותיהם ואוהבים נדיבות, שירה ורוממות. אהבתם נוסדה יותר על מעלות-רוחם מאשר על יפי-תארם. אמנון מצטיין גם ברוח גבורה, בהוד צבאי וברגשי-האמון שלו. הוא הפרש (рыцарь) היהודי מתקופת התנ"ך, שחונך ברוח המוסר של הנביאים. אמנון אינו שופך דמים ואינו עושה שום עול בשביל אהבתו; הפרש של התנ"ך. הוא מקדיש לה את חייו, ומרבה לעשות בשמה אך טוב וחסד. אהבתו היא מהורה ונצחית, ואהובתו יחידה לו בחיים. וכשהיא מרחיקה אותו ממנה, הוא מחליט: "אדדה כל שנותי על מר נפשי, אלך עירי ואחרת לא אדע עד עולם, כי כן נשבעתי ולא אחלל את שבועתי". ותמר גם היא דבקה בבחירה באהבת-נצח: "גבר אחד ידעתי, ואחרי בנוד בי אין איש עוד על פני כל הארץ". חובת המשמעת להוריה קודמת אמנם בעיניה לכל דבר, ובכל זאת היא מרגישה כי אין בידה לשנות את נטית-לבה. "הנני ביד אבי — אומרת היא לאמה — לעשות בי כטוב בעיניו, יאסור ידי בחבלים וימכרני לתדל-אישים, אנכי נאלמה לא אפתח פי; ואולם דעי לך, אמי, כי רק את נוי יתן לאשר אתעב, אך נפשי ממנו לחפשי תצא". ותמר נכונה להביא קרבן גדול כזה לא כדי לקבל חלק מהון אביה, כי טובים לה חיי-אהבה מתוך עוני מחיי-עושר מלאים צער. "לוא — אומרת היא — שלחני (אבי) מביתו לנצח, כי עתה עובתי כל שכיות-החמדה ללכת אחרי אמנון, אשר בו כל חיי רוחי. אתו ינעם לי שבת גם באהל רועה, אשר כהיכל-מלך יהיה לי אם אראהו בצל קורתי; וילכני המדברה — אחריו אלכה בכל אות-נפשי, כי תחת רגליו תפרח ערבה, מנעימות אמריו תגל ציה, וארץ-תלאובות ירנין בהוד קולו". אולם ידידה הוא איש נוח ועדין-רוח ואינו מסוגל למעשים קשים ואמצעים נמרצים. למרות גאון-היחש ידידה. וכבוד-ביתו, היקר בעיניו מאד, אינו מנרש מביתו את בתו שנתאהבה ברועה, גם אינו משיאה על-כרחיה לעוריקם השנוא לה. הוא חתה את הדבר מעת לעת, הוא מחכה לשנוי מצב-רוחה של בתו. בכלל, הוא איש הסומך על צדקת ה"השגחה", העושה הכל לטובה; הוא רואה כל אדם כישר-לב, ובטוח כי בתו לא תעשה מרחה. ובוז לא שגה: הנאהבים נשקו זה לזה בפעם הראשונה רק אחרי שהסכים ידידה לאגודתם...

סגנונו של מאפו ב"אהבת ציון" הוא מליציי ומרכב משברי פסוקים. יש בו הסגנון. על פי רוב גם המשקל (ריטמוס) השווה והקצר של לשון המקרא, וכמהו הוא נהג לשנות רעיון אחד שתי פעמים במלים שונות. אולם מאפו הוא הסופר היחיד

בספרותנו החדשה, שסגנון הנביאים הוא אצלו לא מלאכותי אלא טבעי. החזק היה שקיצ כל כך במליצות התנ"ך ומושגיו, שלשון המקרא היתה לו לשפת-אם. בסגנון אחר לא היה יכול מאפו לכתוב. וסגנון המקרא מתאים באמת מאוד לספור לקוח מחיי התקופה העתיקה והתמימה, שבה נכתבו ספרי-הנבואה והיהודים דברו עברית צחה. בקראנו את הרוכאן, "אהבת ציון" היינו יכולים למעות בנקל ולחשוב, כי נוצר בדורו של חזקיהו, לפני אלפים וחמש מאות שנה, לולא איזו כמנים מובהקים המכניסים אותו לסוג ספרי הרומאנטיקה. כנגנונו של מאפו הוא יפה ועשיר בציורים, אבל הוא משורבב ובלתי מדויק. יש "שהוא כותב כסדרן המון מלים, הדומות כמעט זו לזו בהוראתן, כמו: "נגף, קטב; שוד, שבר; מיהומה ומבוכה". אולם יש גם שמבטאיו של מאפו ערוכים באמנות. הוא מעשיר לפעמים את כנגונו במשחק-ההפכים המצוי ביותר בספרות הפראנצית. תמר אומרת, למשל: "לסער שניתי — וימים רבים רחצתי חמאת-נפשי בדמעות שלישי"; אך לאמנון הרועה עוללתי כל אלה — וכן יורם האלוף יכפר לי". או קריאתו היפה של אמנון, בהתאכלו על מנעמי אהבתו שחלפו כצל: "מה נעים היה לי החלום ההוא! מי יתן וארך כל ימי חלדי! היום הזה הקיצותי — למען אישן לנצח...".

סגנונו הפיוטי והשטחי של מאפו ב"אהבת ציון" מתאים גם לכשרונו ואופן אופן התאור. התאור של גבורי ספורו. מאפו אינו מבדיל את תמונתו זו מזו ע"י שרטוטים מדויקים, ואין אנו מכירים היטב את הזותן החיצונית ואת פרצופן הרוחני המיוחד של הנפשות הפועלות בספוריו. את תמר היפה-פיה הוא מתאר, למשל, ככה: היא, לבושה ארגמן ורקמה, במצחה הך כשלג ילין הוד, בלחיה המאדמים כענב-חבלילי חן והדר, ועפעפיה כעפעפי-שחר". בקיום כוללים כאלה אפשר לצייר כל נערה יפה, ושום תמונה פרטית אינה מתוארת בהם. כן ממעט מאפו מאד בתאור התנועות (מיטיקה) של הגבורים, ותחת זה הוא מרבה יותר מדי בשיחות (דיאלוגים). גם בברור הרגשות והמחשבות (פסיכולוגיה) של הגבורים קצר מאפו ביותר; ולפעמים אין הברור הזה מתאים גם להאמת בפרטיו. הבחורים והבתולות היפים ממהרים להתאהב על פי ראיה ראשונה, והתמימים מאמינים יותר מדי להנחלים; האנשים הטובים הם טובים לנמרי, והרעים — רעים לנמרי. כן בלתי טבעי הוא קצת ב"אהבת ציון" שלוב-המקרים (אינפריגה), וכל המעשים נראים כערוכים מתחלה על פי תכנית ידועה. תמר ותימן מזדמנים, למשל, דוקא למקומות שאמנון ופנינה, הנועדים להם, נמצאים שם, והם מתאהבים בהם מבלי דעת; אמנון נמכר לאדון יוני אחד עם אביו; כל הנוכלים נענשים, בעוד שכל הישרים באים על שכם, וכדומה.

את המגרעות הללו (ביחוד הפסיכולוגיה השטחית והאינפריגה הפלאית), שבהן לקו גם יתר ספרי מאפו — ירש מספרנו מספרות הרומאנטיקה, שפרחה בימי בגרמניה ופראנציה. סופרים רומאנטיים כוויקטור-הוגה, נובאלים, וביחוד אייז'ן-סי — שהשפיע ביותר על מאפו — לא שמו לבם לתנאי ההזה ולהמציאות הטבעית שהם היים בה; ונחת לתאר את האמת הפשוטה והעניה כמו שהיא, שגו בדמיונות יפים ועשירים והרבו בהשתפכות-הנפש. הם השתדלו למשוך את לב קוראיהם בספרי מקרים מבהילים וגוזמאות מפתיעות. וגם מאפו לקח מבית-נבאתם את התכלין לתבל בו את ספוריו. אגו רואים ב"אהבת ציון" תלומות, מכשפות, אנשים אובדיים לכמה שנים ונמצאים שוב, עדות של חזתמות וטבעות, המתה בחרב וברעל, וסגולות אחרות כדצא באלו, שנלקחו מאוצרה של הרומאנטיקה. אולם צריך להודות, כי בכח הדמיון

הדמיון והשירה. והשירה לא נפל מאפו מהסופרים הרומאנטיים הגדולים. הוא מוכיח על הקורא ומכניס אותו בנקל לעולם-קבמיו. ויש שהוא מתאר לנו גם תמונות מבעיות וחיות, ביחוד כשהוא מצייר מראה הטבע או המון אנשים. הנה, למשל, המחזה היפה של הפועלים העובדים בכרם תימן:

ידי הבוצרים והבוצרות אמונות לעשות מעשיהם; לשונם מלאה רנה ושפתותיהם תרושח. ילדים וילדות פריקים הסלים. המלאים אשכולות, אל הזדים, והגברים נושאי-בכתף ישאום אל היקבים. והנה שני יוגבים מדברים, זה יאמר: "שקני אדים וצח כשל שמים לפני אודם פני קדים"; ורעהו ישיב: "משקה מובא בית-אלהים, כלו מסתקים ממגר שמש". ולשפתם הדורכים יענו: "הידד! הידד! יין משמח אלהים ואנשים; ממנו ינסך על המזבח, ממנו ישתו ישישים וישובו לימי עלומיהם. רעים - ויתעלמו באהביב". הניעה עת הצהרים. ידי הבוצרים וחבוצרות עיפו. וישטחו להם שטוח בכל פנות הכרם לצחק ולהחליק כח בהתולים משמחי-לב וטהורים מכל שמן דברי זמה. והנה פה עלם עולה בתמר, ידיו אוחזות בגפניו ורגליו כשולות באין מעמד. יפול לארץ והיה לשחוק; ושם עלמה רודפת אחרי עלם אחד, אשר דבר דברים כמתלהמים באזניה. וביריה אשכול ליסרהו. תשינהו. תסחט האשכול על לחיו. והנה פניו מתולעים. ועליו ימלאו הרואים שחוק פיהם".

השפעת, אהבת ציון" על הקוראים היתה גדולה מאד. רבבות וקנים ונערים, וזשענת הרומאן. המחונכים על התנ"ך, קראו את הספור בתשוקה רבה, ובן-הישיבה כהמשביל התענגו על חזיונותיו. הוא עורר כמה צעירים לחיים ולהשכלה, והפיץ בין העם את ידיעת הלשון העברית. האוהבים והאהובות שלנו קראו אז לעצמם בשם, אבנן ו"תמר", ורבים נפו לחקות את מליצותיו של הרומאן. ומוזה נתפתחו הכשרונות הספרותיים. ומספרים חדשים נולדו בספרותנו.

אשמת שומרון.

הצלחת הספור, אהבת ציון" ושמת הקוראים עליו הניעו את מאפו לכתוב רומאן חדש וגדול מן הראשון בשם, אשמת שומרון", הלקוח גם הוא מתי אבותינו בתקופת המלכים אחז ותזקידו. ובעת ההיא לקח לו מאפו אשה שניה ויפה וראה עמה חיי נחת ושלוה במשך איזו שנים. גם בת הולידה לו, שהיתה שעשועי אביה יום יום. אולם ימי אשרו לא ארכו, כי חלתה אשתו האהובה לו ומתה בשנת תרכ"ג. כן החלה גם בריאותו של מאפו להתמוטט משנת תר"ך והלאה. מחלת, עוית הסופרים" תקפה את ידו הימנית, והיה נאלץ לכתוב בידו השמאלית. המספר נשאר איפוא בודד וחולה, כי גם בנו מאשתו הראשונה, שנמר למודי דוקטור-לרפואה, רחק ממנו ברוחו. הוא לא הבין עברית ולא קרא את ספורי אביו, כי מאפו התרשל בחנוכו העברי, פדרך כל משכילינו בעת ההיא, שנתנו את כל היקר להם במחוד ההשכלה הכללית. וכשנתנברו על מאפו הצרות והיסורים בקש לו מנוס במקלמו היחידי - עולם-החזיונות. מעולם לא הרבה כל כך לחלום, לחשוב ולכתוב, כמו בשנים הרעות ההן. הוא קרא או את הספר, מורה נבוכי הזמן" של קרוכמל, שהרחיב השקפתו על התנ"ך, בהפיצו עליו אור התקירה החפשית. וזה עור לו לברוא את הספור, אשמת שומרון".

הרומאן, אשמת שומרון" הוא כ"המשך" ל"אהבת ציון", כי אותם הגבורים תוכן הספור. באים בשני הספורים. אולם הנפשות הפועלות רבות כל כך בהרומאן הנוכחי, והמאורעות מסובכים בו במדה כזו, שאנו מוכרחים להזכיר רק את הגבורים הראשיים שלו ואת סבבן-המעשים הקשור בהם.

„מקצה הררי-הלבנון. אשר יגבלו צפון ארץ נפתלי, במקום שחברו לטו החרמונים יחדו, נישקף ראש-אמנה. תחת רגלי ההר הזה משתרעת בקעה נחמדה ונהדרה ברוכבי ההרים אשר סביב לה. מפליהם יוצאים מעינות אל המעין אשר בתוך הבקעה ההיא, ששם יתחברו הפלנים יחדו. פלנים יבלי-סים החותרים והנוזלים סתחת לארץ עד הגלותם מכטן אדמה והיו לנחל שוטף. הוא נחל הירדני.“

על ראש אמנה מתבודד אחד מחשובי ירושלים, עוזיאל, המסתתר במעון הצוב בשן-סלע. „קרקעו מכוסה בעורות פראים ועל קירותיו נראו כל כלי-משחית, קשתות, הניתות, רמחים וכידונים, גם חרב גדולה הנסתרה בתערה. אותות נאמנים אלה“ יעידו, כי היושב פה „הוא נבור-מלחמה. מחוץ למשכן הזה, על ראש-פנה, נצב נמר נורא בתברבורותיו; אותו הכריע הבודד וימלא בשוכות עורו, ויצגיגהו על ראש-פנה להפיל אימתה ופחד על האנשים הנועזים, אשר יעפילו לעלות“ אליו. בסביבות המקום ההוא נחשב עוזיאל לשודד האורב לעוברי-דרכים, ורק מנוח התברוני, היושב בלבנון, יודע כי זה הוא איש ישר ואמלל, הנדה מחוג משפחתו השלאגן על ידי עריצים.

עוזיאל היה מבני אלופי ירושלים, הנאמנים לציון ולתורת נביאייה; ויתקרב לשמור, גבור אפרים, היושב בירושלים וחורש עליה מזמות רעה – למען סכל עצתו. וירא בביתו את בתו היפה והנבונה, מרים, ויאהבנה; כי דבורה אמה היתה גם היא מבנות שועי ירושלים, ונמעה בלב בתה את האהבה לציון ולתורתה; ובמותה הניחה למרים הון רב, נכסים ואחוזות. ומרים השיבה גם היא אהבה לעוזיאל, העלם הנחמד והמשכיל. אולם בעת ההיא נשא גם יורש-העצר אחז את עינו למרים היפה והשתדל לקנות את לבה בדברי-חן ותשורות. יום אחד הזמין אליו שמיר את ידידו מבני אפרים, והקרואים אכלו ושתו,

„והנה אחז. בן המלך. בא; ויקומו הקרואים סנינו. ושמיר התאושש ויקרם פניו בכבוד והדר. התכחש לו. ואחז אז בן שבע-עשרה שנה, מרם יתערב בדבר המלוכה. ויאהב עלמות רבות ואת מרים בראשן. ויאמר לשמיר: „הן הביא לי סוחר צידון צמידיו-זהב מעולי-ספירים, ואקנם ואביאם אל מרים בתך סתנה“. ויקרא שמיר למרים, ותבוא ותתיצב לפניו בכבוד והדר. ותקח מידו את הצמידים. ותאמר לו: „ובמה מצאתי חן בעיניך. בן מלכי. כי תתן לי אלה?–“ „בחין ערכך ובחסדת תארך – ענה בן המלך – והצמידים האלה יתנו לך לוית-חן“. ותברכו מרים על חסדו. ושמיר אמר: „יהי בן המלך ויחי לבבו לעד. וישתחו לו כל משפחות ישראל!“ וכן ענו הקרואים אחריו. סבבוהו בכחש אפרים. כפיהם ברכוהו ובלבם קללוהו. ואחז אמר: „ברוכים אתם לה ולי. אתם בני אפרים אוהבי שערי ציון מכל משכנות בית ישראל; דרשו לציון תמיד. שמחו בחגכם ותתענגו על רוב שלום“. ואת דבר, ויקרא חן ושלום למרים. ויפן ויצא... ושמיר הגיע אחריו ראש בצאתו. ויאמר: „לא לך. בן המלך, לא לך תהיה בתי לפלגש. כי נברת תהיה לגבור אפרים.“

אולם מרים כבר נתנה את ידה ולבה לעוזיאל ידידה, ותהי לו לאשה על אף שמיר אביה ולמרות רוח אחז, ששמר מני אז עברתו בלבו לעוזיאל. ובכל זאת כל עוד יותם אביו, המלך הצדיק, חי, נבצרה ממנו לעשות לו רעה, ויהי עוזיאל עם אשתו האהובה בשלום ונחת, ותלד לו בן. אולם ימי אשרם לא ארכו, כי הגיע היום שבו נאלץ עוזיאל להפרד מאשתו ולנווד למרחקים. הוא מספר לנו בעצמו ע"ד הפרידה הקשה ההיא, שהבחידה את אושר משפחתו והביאה לו כמה שנות עמל ויגון:

המלך יותם חלה את חלתי אשר יסות בו; ועניי ציון וחמידיה חמו ראשם, חרדו לרגעים... כי ה' היה לו מחסה עזו. ואני בחלותו לבושי שק, עליתי אל בית ה' לשאת בעדו רנה ותפלה. וידו בשובי אל ביתי לעת ערב והנה בלהה. כי קול בוכים שמעתי מהיכלי. קול וידידות נפשו בוכיה. תפרש בפיה ותקרא: „אנא, אלהי ישענו וצור-משנבנו, שלח עזרך סקדש לבן הוד עברך... כי הוא לנו מגדל-עזו מסני אויב“. וכראות מרים אותי סתתה דמעתה מעל פניה, ותפצר בי לאכול. כי השלחן ערוך לפני. ואנכי אמרתי: „הן כל העם נעצב אל המלך, ואיך אשב לאכול ולשתות?“ ישבתי על מקומו, ומרים ישבה לימיני. הסכה ראשה בין זרועותי, לאטה פניה ותבך. „הבליני נא, יונתי, על יונקך“ – אמרתי לה; והיא הביטה אלי, ועיניה הזוהרו מרסיסו דמעה. ותאחז בידי ותאמר: „היה נא, אישי, חסיד משוש-גילי... כי מי לי בלעדיך בציון?“ –

הלילה היה ליל חשך ואפלה. ליל ענן וערפל; והנה עוריקם קרובי. נגיד הבית, מתחפש ובא אל ביתי. המראה הזה היה יקר לנו, כי זה שנית ראינוהו בצל קורתנו, אחרי בואו לשיש אתנו משוש בליל-חתינתי. על כן חרדנו לקראת בואו, ועוריקם היה כאיש נדהם. והכרת פניו ענתה בו, כי חזות קשה יניד. ובהניפו ידו לי קראני לבוא אתו חדר בחדר, ומרים נפעמה ורעדה אחותה. ובהביאי את האליף אל חדר-משיבתי ענה ואמר לי: „כוכב יהודה אסף ננהו, וכוכב-נשף יחליפהו ויחשיך על ארצנו. ואתה הלא ידעת את עברת אחו השמורה לך מאז; ועתה דבר אלי יונק, כי יקומו כך עדי-שקר וענו כך לאמר: בך עזויאל אלהים; ומלך, ואנכי לא אוכל לכפות עליך. באשר קרובי אתה; לכן הבינה מעשיך בביתך. והחישה ספלט לך אל ארץ מואב...“

ויפול עזויאל על צווארי מרים אשתו ויבך, וישק גם לילדו הגחמד, וינס עוד בלילה ההוא, ויסתתר זמן מה בחורשת-הקנים שעל חוף הירדן. אחרי כן היה למשרת-הצייד אצל מואבי עשיר; אולם אשת אדונו נשאה אליו עיניה ותאהבהו, ואחרי שלא חפץ לבגוד בבעליו, היושב עמו לבטח, נאלץ לברוח מביתו. אז נשא תלאות רבות והיה נע ונד בארץ, עד התבצרו על הצור ראש-אמנה. יום אחד שמע מנוח החברוני את קול תפלתו, בשפכו שיח בין העצים, ונודע לו, כי איננו שודד, כמו שחשבוהו רבים, אלא איש מר-נפש ונדרף; ואז שמהו מנוח בין באי-ביתו, וגם ידע את צפונותיו. ומנוח הוא איש ברוך-ה', המבלה ימיו בנעימים בהאחוות שנתן לו בלבנון אלקנה קרובו, משנה המלך, בהשיאו לו את נועה אשתו אחר שגרשה; כי מנוח אהב לפנים את נועה בטרם לקח אותה אלקנה לאשה שניה.

מעונתו לרגלי הצור על סלע כבר רביע, וצלעותיו זקופים ונבוהים כקומת-איש. במעלות יעלו בו, ומעקה סביב לו סמסל על ארבע פנותיו למען לא יפול הנזל ססנו... ועל ראש הסלע רחבי-הידים בנויים בתי-הסדה. סבלאות לצאן, רפת לבקר וארנה לסוסים, לפרדים ולנמלים... לרגלי הסלע מעבר האחד צור-היעלים, ומעבר השני כרם נחמד, סביבותיו כל נשעי נעמנים: ארוז, שטה, הדם ועץ-שמן. גם ברושים רעננים ובתים לחסידה. בתוכו ברכת סים, מעין-גנים נוזל סים קרום וטהורים משיבי-נפש. ומעבר השלישי נן-ירק רטוב מורם הרים, הנותן סאבל לגרי-הבית. הלאה ממנו שדה-תרומות, מצמיח חלב-חשה. וברוך ה' – יאמר מנוח – אשר יום יום יעמס לנו וימלא ביתי כל טוב. הן עגלות בקרי עשות חסאה; וחלב לרוב, מנו כבשי לנו צמר צחר, אף שאר יביא לנו ציד לבנון וחיתו, כי נצוד פה איל, צבי ודחמור, וכחול ימים עוף-כנף; יקבי ושיקו יין הטוב, וצור יצוק עמנו פלני שמן; לא נחמר מאומה במקום הזה, כי גם יערות-רבש לנו ונופת צופים. לא ישיא אויב בנו, ופוררים יכורו ממנו. גם פריצי-חית יחרדו מן החבל הזה, לא ירעו ולא ישחיתו בגזלנו; לשוד ולכפן גשוק מה, כי ברך ה' חילי, ועברי יוצאים לפעלם ביד תרוצים...“

במשכנות-מבטחים אלה היה עוויאל יכול למצוא מרגעה לנפשו הנהלאה, לולא
 התגעגע על אשתו הצעירה והאהובה. וגם מרים אשתו בלטה ימיה בינון ושבר-רוח, כי
 בלטה נפשה לאישה, ואויבים סבוה מסביב. אחו, שהיה למלך, הזהיר אותה כי אם תצא
 מקיר ירושלים וחוצה מות תמות, למען הפריד בינה ובין אישה הנמלט על נפשו; וגם אביה
 שמיר נקם בה ובאישה, בשביל שגלו את מזמותיו להממשלה, והקריב את בנם למולך.
 וזה היה חזון נורא, המסמר שער רואהו:

המולך, השקוץ המשוטם. הוא פסל עשוי מנחשת-קלל, כקומת איש קומתו, וכלו לוחם
 ובוהר ברשפי-אש. והילד שזכב על ידיו וצורה מר מעצמת מכאוביו: "אמי! אמי! חושי הצילוני
 נא!" והבטרים נושאים קול סואן ברעש תופים, צלצלים וחלילים, להחריש אנקת הילד עד
 אשר היה לשרפה".

אולם הילד האמלל שהובא לקרבן היה ילד עמלקי, כי מרים החליפה בו את בנה
 למען הצילו ממות נורא. ואת בנה האמתי גדלה בביתה כיתום אסופי, וקראה אותו בשם
 אליפלט. הוא היה יפה-תואר ואמיץ-לב, והצטיין בנבורתו במלחמת ארם ואפרים על יהודה.

ויום ה' אכזרי בא כשוד משרי, יום ענן וערפל, אשר קרר על יהודה. סקח בן רמליהו
 מעבר סזה, ורצין מלך ארם-מעבר מזה. עלו ביהודה ככפירים בעדרי צאן. ירושלים באה
 בסצור, ומלכי הברית לא יכלו להלחם עליה, ותטוש המלחמה על יהודה... פחנה עצום
 עם רכב ופרשים הסתדרו במערכה, ועל מרושי שדה רמה יד בני אפרים, בני-רשף לוחטי
 בני-אדם, אנשי סדות הנותנים חתיתם בצבאות צריהם... רצים הם כצבאים בשרה, רוקדים
 כשעירים וטשים כשרפים מעופפים... ופקח אשר את המלחמה. פניו פני להבים, והוא רוכב
 על סוסו ויתן קולו לפני חילו. ואחריו שאג קול סואן ברעש, רעם שרים ותרועה; וישאנו
 ככפירים לשרף, וינהמו כנהמת ים, ויתגעשו צבאותיהם וירעשו סוסיהם כארבה, ויתהללו
 תרכב, וירעשו נלגליהם כסופה וסערה, וירוצו רוכביהם, וירוצו אכיריהם כברקים וכלפידים;
 רשפי-קשת עפי כזבובי-מות, ואש נשקה בצבאות אחו"...

במלחמה נוראה זו התנגש אליפלט עם ה"אמאזונה" (נבורה) היהודית, רעומה, בת
 זכרי גבור אפרים, שעלתה על יהודה עם חיל מלכי-הברית. יפה-פיה איומה זו החליטה
 להגשא רק להאיש שינצחנה בקרב, וכמה צעירים, מגדולי היחש, התחרו עמה ונגזרו מידה.
 היא, יושבת על סוס מצרים, יהיר בענקים ובשהרונים אשר בצוארו, ויותר מהמה—ברוכבתו
 הערובה לקרב. צוארה העתק לבוש רעמה, משבצות-זהב לבושה, רחב-השולים, וכנפותיו
 כגם מתנוססות מהרות הצרור בהן, ברוץ סוסה כשטף עובר". וכשנברה יד אליפלט על
 רעומה, התאהבה בו, אבל הוא מאס בבת אפרים הנלוזה, ויבחר לו אהובה מכנות ציון
 העדינות והישרות, קציעה בת אלקנה, משנה-המלך, מיהושבע אשתו. בעלמה יפה זו
 התאהב גם מעשיה, בן המלך אחו, ובקנאתו באהבה אליפלט שם אותו אל מול פני
 המלחמה למען יפול חלל; אולם אם ה' ישמור איש שוא יתנכלו שונאיו בנפשו, כי התרוב
 השיגה את מעשיה בעצמו, בעוד שאליפלט נצל ממות. גם דניאל בן עוריקם, נגיד הבית,
 דבק באהבת קציעה; אבל היא מאסה בעלם יפה וקל-דעת זה, והשיבה אהבה לאליפלט,
 שהצטיין ביפיו ועוז-רוחו, אם כי נחשב לבן השוכים.

ודניאל הובל עם השבי לארם, ובעברו הרך הגלעד ראתהו שם עלמה יפה ובכתה
 להגולה הצעיר והנחמד; וגם הוא, הניף לה ידו באהבה וחקן", אך השוכים האכזרים מנעוהו
 מלבוא עמה בדברים. ומני או לא מש מלכו זכר העלמה הנחמדה והרתמניה. וכשבו
 משבותו יצא דניאל לתעות בארץ ולבקש את אהובתו, שהופיעה לעיניו רגע אחד ככוכב
 מזהיר -- ונעלמה. הוא בא עד בית-אל

ועלה על הר נחמד. שם כר נרחב מאד כעמק שיה. וסביבותיו יערות ציטחי עצים רעננים. אשרות. ברזשים ואלונים עבותים. מפה ומפה נראו תמרות עשן עולה. עתר ענן-קטורת אשר קטרו שם הנשים; והמון אנשים רב, גברים, נשים ועלמות אין ספר, נפוצים על ההרים ועושים הלולים. כל פנים פני להבים. כי יין ידליקם... ובין האשרות מתנשאות הבמות לבעל. שם שלחן ערוך. עליו בשר-זבחים ויין ושכר; וגברים, נשים ועלמות משוטטים סביבותיהם. אוכלים, שותים וחוגגים. ומשלי-אפר ומדתלות ולצון ושחוק נשמעים מכל עבר... וקול המון בהרים. ששם מקדשי בית-אל. וגם מזבחות לבעל כנלים על תלמי שדי. כי הרבה אפרים מזבחות לחטוא. הכהנים זבחים את זבחים, ונביאי הבעל משתעשעו והוקרים כשעירים סביבותיהם. מתנדדים כמשפטם בחרכות וברמזים עד שפך דם עליהם; לב-הותל המה אותם, ויחשבו כי בזאת תנוח עליהם הרוח. ובני אפרים ובנותיהם אוכלים על ההרים, שותים. חוגגים. ומיין אשר ידליקם המו ויתגעשו. ולבם כתנור בוער מאופה. ובעת עצמו משוכותיהם שמו לסו סתר-פנים, ומפני המסכה הנמוכה על פני בחורים ובתולות מפני הלוח הלוח לא ידע איש את רעהו ואשה את רעותה פנים אל פנים.

במקום זה של שכרון, פריצות והוללות תעה דניאל זמן רב; וכשלא מצא את אהובתו בין המון העלמות גבר עליו השעמום, ואמר לערוך קרב עם רעומה, המנהלת את החגיגה, כדי לנקום ממנה את נקמת אביו עוריקם, שנפל במלחמה בידי גבורי אפרים. אולם רעומה משכה אליו חסדה ושלחה אותו לקרב אליה את לב אליפלם ולהרחיקהו משולמית, הנועדה לו במצות המלך והיושבת עם אמה נועה בבית מנוח החברוני.

היום רר מאד כאשר נפרד דניאל מעל יואח נערו. וילך בדרך אשר אהו; וצורים וסלעי-סגור עון נתיבותיו כאשר הרחיק ללכת. ויתע בסבך עצים עבותים אשר סגור עליו הדרך... ומחשבו היער הפילו עליו אימתה ופחד. וינחם מדרכו אשר בחר לו... ועצמותיו רחפו ואימת-מות נפלה עליו בשומו אל לבו פחד לבנון וחיתו. ותחי העצה היעוצה לו לבחר בעצים עץ רם-הקומה ולעלות עליו; ויפן כה וכה וירא ברוש רענן. ויעל עליו בכל מאציו כח, ויכונן עליו מושבו וישם ענפיו רכובו. שם ראה, והנה השמש, אשר חשך במחשבו היער, עודנו בא לפאת ים; ומרחוק ראה ראש צור, ולא ידע הראש-אמנה הוא אם ראש שניר וחרמון. וקרני השמש הבא הזהירו עוד בשארית אורן על ראשי העצים רמי-הקומה, ועד ארגיעה היה ננהן-והחשך כסה ארץ. ויהי לילה, ותרוש כל חיתו יער, וישאנו כפירים לטרף, וינהמו אריות ונמרים. ויצוהו כל בעלי-כנף מורדה אור. דניאל הקטיב קשב איוס ונורא. סמר בשרו מפחד ועצמותיו מלאו חלחלה, ויקרא אל ה'. ובחצות-ליל עיפה נפשו לתנוסה, ויקח האזור אשר במתניו ויקשור את קצהו האחד בנזע העץ, ואת קצהו השני-מתחת למתניו; ובכל זאת התנדד לרנעים ויתחלחל ושמלותיו רטבו מטל חרמון, הסמכה כעב יער וכל עץ בו... וכששמע קול צפרים, בעלי-כנף מעירי שחר, נשא רגליו וילך אל הצור הקרוב, ויעל עליו בידיו וברגליו ויגשש תמיד כי לא ראה מאומה. ובהגיעו ער הציו ירא לעלות עד. בראותו כי הצור עולה כקיר זקוף, ושם החזיל עד בוש, כי אמר: יצא השמש ונפויץ הטל, אז אמצא נתיבותי. עודנו סצפה בכליון עיניו לצאת השמש, והנה קול באזניו, קול ערב קורא אל ה' מתחת רגל הצור...

זה היה קול שולמית, השופכת לבה בתפלת-השחר על אהבה, שראתה בנלעד בין השבויים—ורחק ממנה; כי בינתים נודע לה שהשבוי הנחמד ההוא, אשר זכרו שמור בלבה, הוא בן עוריקם. ודניאל, שפגש את אהובתו באופן מפתיע כל כך, התנכר לה בראשונה כדי שלא להבהילה. היא עורה לו לעלות בהמסלות העקומות של הצור, בחשבה אותו לצד תועה, והוא לאט את פניו באדרתו; גם ערפלי טל בקר שמו לו סתר-פנים. אולם כשהאיר היום — נתגלה הסוד הנעים.

השמש יצא, ואורו נגח על פני שולמית המלאים כל חסרה; ודניאל לא יכול עיד להתאפק ולתתעלם, וינשך אדרתו מעליו. ושולמית שמה סיניה עליו נבהלה, נחפזה, ובמסקה כפיה קראה: "אתח אל ראי! חלא את מחמל נפשי הביאות אלי בעת קראי לך!"

והנאהבים נפלו איש על צוארי רעהו, ודמעות גיל נגרו מעיניהם. ימים אחדים בלו הנאהבים יחד בנעימים בבית מנוח החברוני; ואחרי כן נפרד דניאל מאת אהובתו, כדי לבקש רשיון לאגודתם מאת המלך אחז, שהועיד את שולמית לאליפלט, וקציעה — לדניאל. גם החליט לקים את שבועתו לנקום מרעומה וזכרי אביה את דם אביו, עזריקם, ששפכו.

ובתוך כך גבר השממון על עוזיאל הבודד, הנפרד מאשתו האהובה זה שש עשרה שנה, ולא יכול להבליג עוד על געגועיו אליה. הוא החליט לשוב לירושלים בסתר — ויהי מה. ובקרבו לעיר-משושו סר למלון אחד בדרך, ויפגש שם את אליפלט, השב מאשור עם תשורות יקרות, כי הלך אשורה עם צירי אחז, והצטין שם בחריצותו ונבורתו. גם תרב-גבורים נתן לו תגלת-פלאסר, מלך אשור, לחגור על ידך, בשביל עוז-רוחו שהראה במקרה ציד אחד, כמו שספר בעצמו:

בחבל ארץ הקרוב לגינה התפרצו פריצי-חיות, אריה ולביאה, וילמדו לטרוף טרף, אדם אכלו, וירעו וישחיתו על ארץ רבה, ויפלו רבים בעצומיהם. ויתעוררו גבורי הצידים, ויאבדו למו וימצאו רבצם; ואני בין הצידים החם. בחצים ובקשת באנו היערה וננש אל מערת הפריצים, ויתקע האחד בשושר להחרידם מרבצם; ויתעורר האריה-המשהית ויעמוד בפתח המערה, והנה שתי עיניו נוצצות כלפדי-אש, וילטשן בחמתו אל האיש הנועו להחרידו מרבצו, ויונק בצעדי-אינו, וירעש וישאג, ויקפוץ עליו וישברו. עודנו טורף אותו בחמתו, ואחד מן הצידים ירה חצו מרחוק ויפלה בטנו, ולקול נהמו יצאה הלבאה בזעף אף. כי חרדה על גוריה; ותגעש. ותרעש, ותבקע, ותשבר, ותנפץ בין ארבעה גבורי הציד בטרם ימצאו ידיהם. ותהי מהומה גדולה בין יתר הצידים, וינוסו אל אשר היה להם ידים, ויעלו בעצים למלט נפשם. אז יריתי חץ שנון, ויפול בעין הלבאה, ותחרוצץ. ותתגעש, ותנהם מעצמת מכאוביה, ובהיותה כואבת יריתי חץ שנית ואשלה כליותיה. וינידו את גבורתי ואימץ-רוחי לתגלת-פלאסר. מלך אשור. ויאמר לי: "הנה ארצי לפניך. בטוב וכישר בעיניך שב". ואשתחזה לו ואומר: "אנכי אשובה לי ירושלימה, כי בה קשורה נפשי". ויצו המלך ויתנו לי מבית-הנשק אשר לו את החרב הזאת, אשר הלהב בה ברזל מצפון, והנצב — זהב סגור. ותערה — כסף".

ובראות עוזיאל את אליפלט בנו, שהניחו ילד קטן, והגה היה לעלם נחמד ומשכיל, התדור בתפארת גבורים — המו בו רגשי אהבת-אב, ודמעותיו היו נכונות לפרוץ מעיניו; ועל כן מהר לצאת מבית-המלון כדי להסתיר את בכיו, כי עוד לא הגיעה השעה לנלות לאליפלט מי אביהו. עוזיאל טפס על הגבעה ועלה

על מגדל-הצופים. השקיף מרחוק על תיעפות הררי-ציון, ודמעותיו נזלו כרביבים. ממכון הגבעה הזאת השגיח אל כל מחמדיו בימי חרפו, והגיונו התעוררו, ומורשי לבבו התנשנו. ותפעם רוחו בקרבו. ויקרא: "השלום לך. קריה עליזה, ציון סכלל ויפי? כך רותה נפשי משוש ורוש. שאי עיניך. ציון. וראי אחד בניך. אשר הדפתהו רוח ערצים ויהי כגלגל לפני כונח. הנה הוא מתגלגל תחת שואה לבוא אל שעריך, ולדרוש נפש יקרה אשר הניח במרומי היבליך; שימי נא לו סתר-פנים ואל תשורוהו עין איה"...

ומרים שמעה כי אלוף-נעוריה האהוב נכון לשוב אליה בסתר, ותוחל לו שבעת ימים בעינים כלות.

ונשף חשקה בא, והיא באה חדר בחדר ותמגנם בעדה. ותשב בחדר-משכיתה הפתוח אל הַגַּן, הנעול תמיד והפתוח בנשף ההוא... חדל שאין מעיר, אך נשמעו נגינות שותי-שכר

המאחרים בנשף בבתי-היוון. החשך כסה ארץ, כי ליל-כסה הוא באתרון לחודש; אך אורח ושמחה שאננה למרים בחדר-משכיתה. עד כמה פעמים ננשה אל חדלת, הקשיבה קשב ואין כל רגש. זולתי המון רוח נושבת בענפי העצים... עודנה מפתרת סדאנה מדבר, ואזניה קשובות-- והנה קול סצערי נבר, ותפעס רוחה בקרבה. וכרנע והנח קול דוסק בדלת בלאט, ואמרות נעישות נשמעות באזניה לאמר: "פתחי לי, מרים יונתי תמתי, פתחי לעזיאל בזורך, ההולך לאט כמי השלח... ותנש מרים ותאחו בכפות המנעול ותפתח הדלת, והנה - איש-חמדות הדור בלבשו ובמראהו בא החררה ונצב לפניו. עימד ומתבונן במרים חמונה. אשר עפעפיה כתהומות נבקשו. נפעסה ולא יכלה דבר. באין אומר ודברים נפלה על ציאר עזיאל, אשר חבק אותה בזרועותיו ושניהם כבו מנהמת לבם מספר רגעים עד אשר אין בהם כח לבכות. נמינו ונמסו מדמעה. וכאשר עבר המון לבם הסואן ברעש, אז פתח עזיאל שפתיו ויאמר: "השלום לך, מרים יונתי. שביה בת ציון? השלום לך, משאת-נפשי? מקור אנהתי ורשעתי עד כה - היי לי מעתה מקור חיים!"

עזיאל קרא לעצמו בשם א ל י ד ע, וגם זקנו שגדל ופניו ששונו במשך השנים הרבות שבלה בנדודים עזרו לו להתחפש. הוא היה למראה-עין לסיכין בנכסי מרים, וישב לבטח עמה זמן מה. אולם המשרתים, שלא ידעו את המוד, וגם קנאו בהסוכן החדש שעלה לגדולה, החלו לנגות את יחוסו למרים גברתו הקרובים ביותר; והדבר הגיע גם לאזני אליפלט. הוא לא האמין להדבה הנמכזה עד שהעלחו אחד המשרתים, מנדיאל, על דגג, והראהו בעד נקרת התקרה את הגעשה בחרר מרים. הוא ראה

, והנה הסוכן ומרים יושבים בין יריעות חדר משכיתם. והשלחן ערוך לפניהם; מרים לבושה אטון-מצרים לבן כשלג יושבת לימין הסוכן, פניה אדמו מפנינים, תדבר אל ידידה. והוא ענה אסריה. אך לא נשמע קולם. מרים תעביר יד בין מחלפות ראשו. תחליקן בחן והדר. והיא ישקנה מנשיקות סיהו; והכרת פני שניהם ענתה בס. כי מתעננים הם על רוב שלום.

ועיני אליפלט חשכו כראותו חרפת מרים. הטובה והנעימה, שגדלה אותו מילדותו זתהי לו לאם-רחמניה, ויגו את שערות ראשו מדאבון-לבו. הוא לא יכול נשוא את העלבון הגדול, שהמיטה עליו אומנתו המשחיתה את דרכה - ויפרד מקציעה אהובתו בלב קרוע ובדמעות-עין, באמרו לה שהוא נאלץ מאיזה מעם כמוס לעזוב את ירושלים ולגדוד למרחקים. הוא ירד למערכות חיל יהודה הנלחם באדום, כדי למות במלחמה, ובנפלו שבי ביד האדומים בקשו להקריב אותו כקרבת לאליליהם - ונצל ממות בדרך נס. ומרים לא ידעה מזה, וביום השלישי לצאת אליפלט מירושלים שלחה את נתן השומרני לבקשו בשומרון, כי אמרה אולי הלך לשם לבקש את רעומה הדבקה באהבתו. וגם עזיאל נאלץ לברוח שנית מירושלים ולהרחיק גדוד, כי שמע שנגלה מודו:

אולם בעת ההיא הוסרה פתאום היד הקשה המעיקה על כל הנאהבים הישרים ומפרידה ביניהם. המלך העריץ אחז מת, ותושבי ירושלים הובילו בשמחות וניל את בנו הישר והטוב, חזקיהו, להמקום הנועד למשיחתו.

הסונים, הסונים יציצו מעיר, אלה התיצבו בין העמודים ובין השררות, ואלה עלו לגנות; בנות צעדו עלי שור, ועל הרי נבנונים נראו תמונות מעופפות, אלה ירימו ראשיהם על אלה, ונבוהים מעל גבהים ישיתו עיניהם לראות המחזה הנראה למו. והנה שרי המלוכה, אדירי-עם, רוכבי סוסים ופרדים, והמלך רוכב על סוסו ועיבר לפניהם לבוש בלוש-מלכות; ואחריהם כהנים ונביאים שרי-קדש, ואחריהם, הכרתי והפלתתי, ושרי-חיל בעבי נבי מנניהם, ואחריהם אלופי יהודה, נכבדי ציון, פנות (ראשו) העם עוברים ברכב וכצבים

לדת אל נחל נחון, לראית בהמשח המלך; ואחריהם החרדים; לדבר ה' הולכים ברנש לראות המחזה היקר ולשמוע אמרת ה' צרופה ספי כהן ונביא, אשר ישאו מדברותיהם וינידו את דבר המלוכה, להודיע למלך, כי אלהים בשמים אצל מהירו עליו, והורו והדרו לא יחלל...

וחזקיה ובל כבדו ירדו אל נחל נחון. והכהן הגדול לבית צדוק לקח את-קרן השמן ויצוק על ראש חזקיהו, וימשחהו וישקהו, ויאמר: צדק ושלוש נשקו!... וכבלות חזקיהו את תפלתו. והשרים והעם קראו בקול גדול: "יחי ארוננו המלך חזקיהו ותתנשא מלכותו!" והמלך קם לעלות מנחל נחון. ויעלו אחריו השרים והעם, ויתקעו בשופרות. ויריעו בחצוצרות, וינגנו הסנננים בכנורות ובמצלתים... ובחורי יהודה ועלמות תופפות הריעו וירננו במקלות במרומי ציון; וקול הקריה הומה בכל מקראה ובראשי הומיות, שם קדמו שרים אחר נוגנים, וישירו לאמר:

אל כביר, מושיע,	ושמו לצריו הודיע;
על מלכנו הופיע;	צא לישע עמך,
קול שופר הדיע,	לישע פני משיחך!

וכשמוע שרי אפרים, בי נתחזקה ממלכת יהודה על ידי המלך החדש והאהוב לעמו, וכל הפליטים, שנסו מחמת אחז, שבם עתה אליה — שמו גם הם את לבם לבצר ממלכת אפרים התרוסה. הם נוסדו יחד להמליך את זכרי, גבור אפרים, במקום הושע בן אלה, המושם בכלא על ידי מלך אשור, ולהמית את הנציב האשורי, שראצר, היושב בשומרון. ובתוך כך נפל דניאל שנית בשחיתות רעומה, בת זכרי, ותשם עליו כופר רב; וגם לשולמית היפה, אהובת דניאל, טמנו פחים כהני-הבעל, עושי דבר זכרי, ויאמרו לעשותה לו לפלגש. אבישג, שפחת קציעה, הביאה מננות יקרות לשולמית, באמרה לה כי קציעה אחותה קוראה אותה לשוב לירושלים, כי קם מלך חדש ותוכל להיות לאשה לדניאל אוהבה באין מפריע עוד. ותשמח על זה שולמית מאד, ותעש הכנות לצאת לדרכה.

ויהי בעת הצהרים ממחרת החג. והכל היה נכון בחדר שולמית. שמלותיה צרורות בשק-עור, והפציה היקרים שומים בארנו. היום בוער כתנור. והמתי הבקיעה אל בין הארזים. אין ענן למסך ואין רוח צח נושבת; עיפה כל נפש לחום הבוער, בהמות-שדי ערנו על אפיקי שים, פראים שאפו רוח ועשבות הרים התעלפו מחורב בציון. ושולמית ירדה לרחוץ אל מעין גנים, סים קרים ונוזלים משלג לבנון, ואילת אהבים אשר הסכינה עמה ירדה אחריה אל הברכה. לרגעים נשמע קול חליל ואחריו קול עונה מרחוק כקול שריקת היעלים בלול בשאון זמרת הפלנים. שולמית עלתה מן הרחצה, ותלבש שמלתה צמר צהר. הגה פניה מלאים לשד עלזים וחיים... שערת ראשה נפלגה לשתי פלגות על קדקדה, ריה אפה כריח לבנון, ותארה כשושנת-יער אשר לא שזפתה עין רואה ולא נשבתה מטהרה מנשמת פי אדם. הגה היא באה אל הגן ותשב כסתר סוכה על ערש רעננה, ותרון שיר ציון אשר למד אותה דניאל.

והיפה-פיה התמה והברה הזאת נפלה בכף זכרי העריץ, כפיר אפרים; כי באחזה דרכה לירושלים, הסיתו כהני-הבעל את אבישג למשכה לארמון זכרי בשומרון, אולם כל תקוותיו של זכרי נשארו מעל. לשראצר נודע, כי הוא רוקם בסתר מזומות מרד, ועלה על שומרון עם חילו בחצות ליל החג, שקבע זכרי לכל עם אפרים, והצית את העיר באש, גם הרבה חלליה. ואז נפל זכרי בחרב, ושולמית עם אוהבה דניאל יצאו לחפשי בתור בני יהודה, הנחשכים לבעלי-ברית אשור.

ימי אורה ואושר באו אז לכל הנאהבים הישרים. עזיאל שב לאשתו האהובה, ויחד שמחו על בנם אליפלט, אשר לקח לו לאשה את קציעה אהובתו. וגם דניאל לא נפרד עוד מאהובת-נפשו, שולמית, ויקחנה לאשה. ובחזרה מיוחדת חגגו אז כל המאושרים בציון את חג-הפסח הראשון בימי חזקיה, ששב לפתוח את שערי המקדש, הסגורים בידי אחז, ולחדש את המועדים ששבתו.

אז חכלילי הופיע לפני קדים אדמו כתולע; והנה קול השכוי קורא. ויקצו בעלי-כנף ויצפצפו צפרי-שמים, וישירו ויריעו ליום מועד. והמונים, והמונים באי מועד ינהרו אל ציון ויובילו אליה שי צאן ובקר, ומכל עבר ושנה נשמעו שריקות עדרים... ומי ימלל ההוד וההדר אשר למועד הזה! הנה ליל התקדש חג כיום יאר, כי מלבר נונה ירח יקר הולך בעת ההיא, עוד העלו נרות ולפידים על סרומי ציון ועל כל סקראיה; על כל מגדל גבוה ועל כל גבעה נשאה. על הארמונות הרמים ועל כל היכלי-החסדה רק אורה כאור שבעת הימים. והשמחה כבגיל צאת בני ישראל מארץ מצרים. והקריה עליזה, האלופים והאצילים ששים ושמחים. וגם אביוני-אדם בקרושי-ישראל ינילו; ומגדל-הגנאל ער שער-הפנים רק גילת ורגן, ירונו שירי דוד ויהללו את ה', אשר נאלם מסצרים ויבחרם לעם-פגולה, יאכלו זבחים וישתו כוס-ישועות.

גם ב"אשמת שומרון" אנו רואים אותן המגרעות של מאפו בתאור הנפשות ערך הספור. ובשלב המאורעות, שהוקרנו אותן לעיל. ולעומת זאת סר מהספור הזה רוח התמימות המרחף על "אהבת ציון". המספר מעביר לפנינו ב"אשמת שומרון" מחזות של תאוה פרועה, פריצות והוללות, שלא ראינו כמותם ב"אהבת ציון", ספור המלא אהבת-נעורים וזכה וזן ילדות מהורה. וגם נטיתו של מאפו להוכיח, כי כל בני אפרים הם אנשי דמים ומרמה, וכל בני יהודה הם ישרים ורודפי-צדק — קלקלה קצת את האמנות ב"אשמת שומרון". אולם גם תמונות ושיחות מלאות פיוט וחיים, המפיצות אור על תקופת התנ"ך, לא תחסרנה בספור זה. הסגנון המליציי של התנ"ך הראה כאן את כל כחו להסתגל לצרכי החיים, לבטא כל רגש ולסמן כל גון.

הנאהבים של "אשמת שומרון" הם ישרי-לב ודבקים בתורת הנביאים הכינת הגבורים. כאמנון ותימן, כי האהבה קדושה היא בעיני מאפו ואינה מכה שרש אלא בלב מהור; אבל הנאהבים הללו אינם תמימים עוד כאותם של "אהבת ציון". עזיאל, אליפלט ודניאל משתמשים במרמה למען הצדק. הם מתחפשים כאהבים לבני אפרים, נונבים את לבם ומגלים תעלומותיהם, כדי שתגבר עליהם יד יהודה וכדי נצח מוסר הנביאים את הפריצות השומרונית. הגבורים האלה יתבלו תחבולות-און וישפכו דמים ככהני הבעל זמרי ועמרי, וזק המטרה הנעלה מבדילה אותם מהם. ומאפו לא כון בזה לרוח הנביאים, האהבים רק את ה' ואת ה' ואת ה' וממאסים בערמה גם כשהיא מסייעה לנצחון הצדק. השקר משפיל ערך האדם גם אם כונתו רצויה, ומרים צדקה באמרה לעזיאל מאהבה: "אם יפה אני בנשים, לא יפה אתה בנברים, כי רמיה תהפוך תפארת גבר לשקצים". ולעומת זאת מהורה ונעלה היא ביותר אהבתם של גבורי "אשמת שומרון". הנאהבים דורשים רק את טובת אהובותיהם, וגם אם תגאנה לאחרים ותהיינה מאושרות בביתם לא תרע עינם בהצלחתן. דניאל המבקש את אהובתו שולמית אומר, למשל: "אם אמצאנה בבית איש טוב, שאננה ושמתה בחלקה, ואמרת לי: 'היי, אחותי, מאושרה, והיתה זאת כל נתמתי בחיים'; ואם אישה גבר לא יצלה, ופדיתי בשלום נפשה מיד האיש ההוא". אולם זו היא אהבה רומנטית, בלתי טבעית ובלתי מצויה בחיים.

יתר ספורי מאפו.

ההשכלה המעשית. כשעלה הקיסר הנאור אלכסנדר השני על כסא מלוכתו בשנת 1855 נת רוח חדש על יהודי רוסיה. הממשלה ההלה לעשוה תקנינים בהיי אחינו העוזבים והאפלים והשתדלה להכניס בהם קצת אור והשכלה. ההינים-המושב של היהודים בממלכה גתרחב, ושלטון ה"קהל" הנבער והעריץ נתבטל. כן נקבעו חוקים רצויים בעבודת-הצבא, ורבים ממשכילי היהודים נתמנו לפקדים רשמיים. אז גברה בעם התשוקה ללמוד את שפת-המדינה ולעסוק במדעים מעשיים, העלולים להביא תועלת ממשית לבעליהם, ובני-הגעורים שלנו מלאו את בתי-הספר הכלליים; וגם המשכילים המשתעשעים במליצות ובדמיונות ירדו ממרומי-ההויה לעולם-המעשה. הם עוררו את העם לקנות ידיעות נחוצות ולהתקרב להאזרחים, כדי שיוששו היהודים בזכויותיהם ליתר נתיני הממלכה. אולם הקנאים החשוכים והמתחסדים לא חפצו לותר על הממשלה הרוחנית, שהיתה להם בעולמנו, והשתדלו להפריע בכל האמצעים את עבודת מפיצי-ההשכלה. ועל כן קדשו עליהם המשכילים מלחמת-גופה, כי הסיוע מצד הממשלה עודד את רוחם. הסופרים העברים, שהגינו עד העת ההיא על ההשכלה במליצות נחזות ותמימות, יצאו אז בסופה וסערה להסיר את המסכה מעל הקנאים החשוכים, הפוגעים בהם, ולגלות את כל מעשיהם המגונים.

הפרת הסכנה
מעל הקנאים.

אחד התלוצים הראשונים במלחמה זו על "מורדי האור" היה אברתם מאפו. רוח-העת עשה את התווה הצנוע והענו, הנוח והחביב, למבקר וקמגור. בשנת תרי"ז יצא לאור החלק הראשון מספורו הגדול "עיס צבוע", המכיל חמשה חלקים. בספור זה מעביר מאפו לפנינו צבוע בשם ר' צדוק, שהצליח בערמתו להיות ל"תקיף" ומשפיע בקהלה היהודית. זהו איש שאין בידו לא תורה ולא חכמה, ושארין בלבו כל רגש אנושי. ובכל זאת מכבדים אותו בני עירו כלמדן וצדיק, כי חותנו העשיר, געל, תומך בידו. געל הוא, "משרת" שעלה לגדולה, איש גם והדויט, חצוף ואכזר, המתקרב לתלמידי-חכמים ומתחסדים, כדי לכסות על גסותו ועריצותו. כל השנה ידווק בצע מעשקות, יטרוף על ימין ועל שמאל; וכבוא ה"ימים-הנוראים" תאחזהו פלצות, יספוק כף על ירך ויתגודד כמו ירדפהו מלאך אכזרי. המשען הרוחני של ר' צדוק וגעל הוא ר' נדיאל, למדן וקנאי, המתפרנס על חשבון העדה ומתרפס לפני מנהיגיה. הוא בעל שכל חריף, חרד לדבר ה' וחרד מאד על כבודו... ובהיותו כחסיד שומע יודע הוא מאד לכון את השעה ולמצוא עת לכל חפץ; עת להתחכם בקהלת, ועת להתמם כר' חגיגא בן דוסא... אך ראשית המגרעות אשר בו היא שנאתו לכל חכמה ודעת, לכל מליצה, צנות ולשון-למודים, כאיש חי באלף התמישי". הצבוע הרמאי, העשיר ההריוט והגאה, והקנאי הלמדן והמתחכם — אלה המה שלשת השונאים הטפסיים של ההשכלה בערי ישראל. והם נועצו יחד להציק לאנשים נאורים ועדיני-רוח כירוחם, ולמשכילים עניים וטובי-לב, המפשרים בין הדת והחיים, כנחמיה. אולם סופה של האמת להגלות, והצבוע כמו ה"תקיף" ההריוט מתראים לאחרונה בחזותם הטבעית והמכוערה ויהיו לדראון.

גם בספורו זה, הלכות מהמציאות הריאלית (הממשית), נשאר מאפו תוזה דומאנטית. הדמיון שלו מגום ביותר. ר' צדוק הוא לא רק צבוע אלא גם זה, נוכל ושופך דמים, בעוד שנחמיה הוא כליל כל המעלות ונקי מכל שגיאה. כן מנצח בהכרח הצדק — והרשעה כעשן תכלה.

מאפו כתב גם ספרי חנוך ולמוד. הוא לא הצטיין אמנם כמורה סאפי בתור סחקד. טוב, כי היה שקוע תמיד בחזיונותיו והיה רחוק כל כך מעולם הילדים, שבשום מקום בספוריו לא נסה לתאר אותם; ובכל זאת היה סדר גבון בהוראתו. הוא הורה

לתלמידיו את הלשון העברית כשפה חיה, והרבה בשמושה יותר מאשר בלמוד דקדוקה. וכדי להקל למוד לשון זו על התלמיד כתב מאפו גם את ספרי-החונך הראשונים בעברית, „אמון-פדגוג“ ו„חונך לנער“.

בשבע השנים האחרונות לחייו שבע מאפו צרות ומכאובים. כחותיו הגופניים והרוחניים אפסו מעט מעט, ולא היה עוד בידו לכדר ולהלביש צורה את החזיונות החדשים שמלאו את דמיונו העשיר. כן הרבה מאפו להצטער בשנותיו האחרונות על ספור גדול אחד שאבד ממנו. הוא כתב רומאן גדול (לפי השמועה, היה בן עשרה חלקים) בשם „חזוי חזיונות“ מתקופת שבת-צבי וחמילניצקי, ובו תאר את התנועה המשיחית בארצות המזרח, את הרינות היהודים בפולין בשנת ת"ח ואת התפתחותה של ה„חסידות“. אולם על פי השתדלות הקנאים והחסידים, שונאיו של מאפו. נאסר הספור הגדול הזה, המלא פיוט ודמיון כביר, לבוא בדפוס. וכשהושב למאפו בשנת תר"ך מבית-הבקר בפטרבורג, שלחהו לשר-ההשכלה גורוב, שהיה מכבד את מאפו בשביל מליצתו הצחה, למען ישפוט עליו; אולם בעצת הקנאים נשתקע שם הספור ולא הושב עוד לידי בעליו. וזה גרם למאפו צער גדול, שדכא את רוחו והתבטא בכל מכתביו לידידיו.

בשנת תרכ"א נסע אברהם מאפו לבקר את אחיו מתתיהו, הסוכן הראשי כאפו בפטרבורג. בבית העשיר הגדול יהושע גינצבורג אשר בפטרבורג. אחיו זה תמך בידו תמיד בכסף ועזר לו להדפיס את ספריו; וכשמעו כי נתמוטטה בריאותו קרא אותו אליו, כדי להמציא לו מעט רוחה ועונג. מאפו, בן העיר הקטנה, התפעל מאד על המראות שראו עיניו בעיר-הבירה במשך ירח ימים. והאופירה „הנביא“ של מאיר-ביר, ששמע שם בבית-הומרה, המציאה לו עונג גדול כל כך, שנגנינותיה נקבעו בזכרונו והיה משמיען בכל עת שהיה שקוע במחשבות ודמיונות. אולם בשוב מאפו מקרית-פיטר נתגברו עליו ביותר צרות המשפחה ויסורי גופו. בשנת תרכ"ו חלה במחלת האבן, ואמר לצאת לחוץ-לארץ כדי להתרפא; ועל כן שמח על בקשת אחיו מתתיהו לבוא אליו פאריזה, בקיץ תרכ"ז, כדי לראות את תערוכת-העולם. מאפו היה משתוקק בכל נפשו לראות בעיניו את בירת-התבל היפה, שחזה תמיד בדמיונו; אולם מחלתו התגברה עליו, ובעברו דרך קיניגסברג עלה שם על מסת-דוי שלא ירד עוד ממנה. „את מכאוביו ויסוריו סבל במנוחה רבה. דבוריו עם הבריות, אשר היו בקרבתו בשעת מחלתו, היו בנתת ובנעימה. ומיום שעלת על מפתו עד יום מותו לא סר מעליו כמעט מוקירו ומעריצו החון של עדת ישראל בקיניגסברג, ר' אלטר וויינצרויב, שהיה בר-אורן וחובב הספרות העברית החדשה. החולה היה מספר להחון ע"ד חזיונותיו שכבר כתבם ואשר הוא חושב לכתוב אם רק יתחוק מעט. הסופר לא ידע כי קרב קצו, ויחלום את חלומות העתיד. החון היה מומר לפני החולת את טובי ומירותיו ותפלותיו בנוסח ישן ומקובל; והגנינות העבריות העתיקות האלה היו ממתיקות את מרירות חייו של הסופר בימיו האחרונים“¹). ביזם-הכפורים תרכ"ח, כשפנתה הזים לערוך בשעת ה„נעילה“, יצאה נשמתו של מאפו.

*

העודתו של המטרה הראשית שהציב לו מאפו בעבודתו היא — להפיץ דעת והשכלה. מאפו. הוא קנה, ולא לחנם, כי ספריו יעודרו בלב הקוראים את התשוקה ללמוד שפות זרות, וביחוד את הלשון העברית היקרה לו מכל. הצחת

(1) בספרו של בריינין, צד 73

צה" — זוהי כל ההשכלה בעיני מאפו, שלא היה הוגה-דעות, אלא אוהב נלהב של הנאורים והנאורות שב"ע"ט צבוע" בקיאים בספרות הפראנצית, ומביאים ממנה מזה. ויותר מכל ספרות עלולות מליצות הנביאים לזכך את הלב ולרומם את המהשבה. כמו שבהמאה ה"ט"ז הביאה חקירת הביבליאה לידי ה"ריניסאנס" (התחיה) של העמים הקאתולים ותקון דתם — כך עתידה השקידה על התנ"ך ושפתו הנמצאה להביא תחיה רוחנית ליהודי ה"גלות" המשפלים והטובעים בבצה. התנ"ך הוא מקור-חיים, המחפש מעת לעת כחותיה של האנושיות בכלל וכחותיו של ישראל בפרט. כל הנבורים הטובים, החיוביים (положительные), של מאפו יודעים לדבר ולכתוב צחות מליצות; וכל נבוריו הרעים, השליליים (отрицательные), הם בורים וחשוכים. התפתחותה של לשוננו-הקדושה והרחבת ספרותנו, ביתוד הרחבת החלק הביולטריסטי (הספורי והפיוטי) שבה — עתידות לא רק להרים את המצב האנושי והסורני של היהודים, אלא גם לתמוך ביהדות; ואלו היו "סופרי-חזיון" בעברית לאחינו בגרמניה פראנציה, כי אז לא התבוללו בין האורחים (הקדמה ל"ע"ט צבוע", חלק ג').

כן מגנה מאפו את הבטלה והעצלות הבאות מתוך חשיבות וגאות היחש הלאומי; ולעומת זאת הוא משבח תמיד את העבודה ועמל-הכפים, שהיו שפלים בעיני בני דורו.

ביחוד חביבה עליו עבודת-האדמה, שאחינו רחקו ממנה, יחיי האכר נראים להתקרבות לו ב"אידיליה" (משא-הרועים) יפה מול חיי הכרך המשתתים. מאפו מקביל לחיי-הטבע. את חיי הכפר ביהודה הקדומה לאותם של בני ירושלים העשירים, והוא מתאר לנו תמונה יפה כזו:

לינו בכפרים וראיתם את שוכניהם משכימי-קום בעוד הסמת-ליל שלמת על הארץ, וההרים והנבעות מסירים לאט לאט את ססכת הקטור והאופל, סכסה הלילה אשר התכסו בו. אז הנברים יוצאים השדה לפעלם, ונשיהם טיבות-המראה עושות בצמר ובפשתים להכין מלבוש לבני ביתן. עד כה וכה-והנה מראש נבעות, התומכות בנאותן שחקים. תציץ השמש בהלה, ולקול זמיר צפרים ובנף-רננים נעלסה בנועם המאור הגדול ישא האכר גם הוא רנה ותפלה לאל-משושו, ותפלתו תעלה כעתר ענן הקטורת השמימה. אז ישוב הביתה ונות-ביתו תשיש לקראתו, ונועם וכן מזהירים מעיניה, יעירו צאצאיהם ויאכלו יחד משוב ה'. עורם משתעשעים ומתעלסים יחד עד נכון היום-ובן-ציון עודנו סרוח על מטת-השן, ומתהפך על צדו כעונה הפוכה. כמעט קם העצל ממטתו ויתהלך אחת הגנה ואחת הגנה בחדרו, יתן קולו ומשרתו יחד אליו, יוכחו בבורית ויטוכהו בשמן-המור, אף יפארהו כפסל, אשר אין לו ידים לעשות מאימה לנפשו; יביא לו מעיל, אפוד, אכנט ומצנפת-ופניו רעמו, כי מאם בה נפשו אנתה אטון-מצדים... ("אהבת ציון").

